„ЗАСТАВА“ излази редовно: средом, петком, недељом, на целом табаку, а уторником на по табака.

ЦЕНА ЈЕ ОВА
за Аустро-Угарску:
на целу годину . . . . . 14 ф. — н.
на по године . . . . . 7 ф. — н.
на четврт године . . . . . 3 ф. 50 н.
на 1 месец . . . . . 1 ф. 20 н.
За Србију
(у сребру.)
на годину 35 дин. на пола године 17½ дин.
на четврт године 9 динара.

ЗАСТАВА.

ОГЛАСИ рачунају се по 6 новч. од сваке врсте оваких ситних слова, а за жиг се плаћа по 30 новч. сваки пут.

ДОПИСИ шаљу се уредништву, а предплата и огласи администрацији „ЗАСТАВЕ“ у Нови Сад у дунавској улици.
РУКОПИСИ не враћају се натраг.

Поједини бројеви стају 10 новч.

БРОЈ 62. У НОВОМЕ САДУ У НЕДЕЉУ 29. АПРИЛА (II. МАЈА) 1879. ГОДИНА XIV.

Одбор за приређивање свечане бакљаде у П. Саду српским посланицима добио је ову изјаву:

„Велепоштованом г. Стевану Јефтићу

у

Месту.

Још за времена мога бављења у Пешти изволисте ме телеграфично обавестити да је српско грађанство Новог Сада вољно својим осећајима израза дати према српским посланицима који се на угарском сабору боришe против законске основе о обвезном учењу мађарског језика у основним школама, те да је грађанство накано приредити у њихову почаст бакљаду. Ја сам се онда захвалио на тој почасти и уједно молио да се од те намере према околностима времена одустане.

По мом повратку из Пеште могао сам разумети да се особити одбор установио за приређивање те бакљаде.

Ја високо уважавам то одушевљење српског грађанства Новога Сада, те видим да је то излив свагда будне свести српске у обрану своје народности. Но баш због тога што је та свест свагда будна, недржим да је нуждно да се такова и јавно манифестује.

Нама српским посланицима на угарском сабору довољна је награда, наша савест да смо своју дужност чинили, а награда нам је и то, што је наша реч одјека нашла у народу, о чему се нисмо никад сумњали, познавајући будну свест српску.

Зато, ако би овом приликом моја реч могла саветом послужити, молио би дотични одбор да од своје намере са бакљадом одустане, не због тога што би то можда нешто забрањено било, већ због тога што би у овим по нас тешким временима могло дати повода разноврстним денунцијацијама, а наиме тој денунцијацији: да саборски посланици хоће да расправу парламентарну пренесу на поље агитације — што би према расположају духова у Пешти на врло плодну земљу пало.

Изволите, господине, бити тумач ове моје изјаве пред дотичним поштованим одбором, коме се у осталом на намењеној ми почасти најсрдачније захваљујем.

У Новом Саду 10. маја 1879:

С велештовањем

Др. Мих. Полит-Десанчић.

Услед те изјаве одустао је поменути одбор од своје намере, да још данас у недељу 29. апр. приреди дру Политу-Десанчићу бакљаду, као што је у програму и местној власти већ пријављено било.

ПОСЛЕ ДЕБАТЕ О УВАЂАЊУ МАЂАРСКОГ ЈЕЗИКА У ОСНОВНЕ ШКОЛЕ.

Законски нацрт о уваћању мађарског језика као облигатног предмета у све основне школе примљен је након вишедневне дебате, као што се могло предвидити, са великом већином гласова.

Као што ствари стоје, не подлежи ни најмањој сумњи, да ће тај законски предлог и горња кућа угарскога сабора без веће дебате примити а такођер и круна га санкционисати.

Бацимо још један летимичан поглед на дебату о томе предмету, као што је у заступничкој кући угарскога сабора текла.

Говорници владине странке, а такођер и говорници од опозиције, који су говорили за овај предлог, нису ништа могли да наведу у његов прилог, што није већ споменуто било у самој мотивацији за уваћање мађарског језика у све основне школе.

Главни разлог, који по мњену угарске владе и саборске већине говори за тај законски нацрт, јесте то: да се прилика даде деци угарских држављана без разлике вере и народности, да мађарски језик, као језик државни, усмено и писмено науче, те да се између себе свуда могу разумети, и да по томе мађарски језик буде она државна копча, која ће све житеље ове земље у тешњу државну целину спајати.

Да ли тај разлог, који су сви говорници и поборници тога предлога нагласили, у истини има ону значајност, која му се приписује?

Ми држимо да нема

Јединство у држави не оснива се на томе, да државни језик морају сви држављани разумевати и говорити. Јединство и снага државе почива на другим, далеко чвршћим основима.

Љубав и оданост држављана према својој земљи зависи поглавито од тога, да се они у њој у свакоме погледу што задовољнији осећају.

Одговарају-ли постојећи друштвени и државни односаји њиховим жељама и тежњама, утврђују и унапређују-ли они њихово душевно и материјално благостање, то ће они сви без разлике вере и народности ту своју земљу искрено љубити па ће за њу радо принети и највеће жртве....

При уређивању наставе у основним школама највећу, скоро искључиву пажњу заслужују педагошки обзири.

Настава је у најновије доба јако напредовала и у основним школама; па ипак се скоро свуда опажа, да се у њима не постизава онај резултат у настави, који би требао да се постигне, па да облигатно полажење школе уроди жељеним плодом.

Па када настава у основним школама не постизава довољна резултата ни сада, где се учи само матерњи језик: шта ће се тек онда моћи очекивати, када се поред матерњег још и други језик буде предавао?

Министар Трефорт, побијајући наводе народносних посланика, споменуо је, да су стручњаци, с којима се он саветовао у томе предмету, доказивали, да настава неће трпити уштрба у основним школама, ако се поред матерњег још и други језик буде учио.

Министар просвете није поименце споменуо те педагоге, који то тврде.

Али када овај законски нацрт једном ступи у живот, показаће се очевидно, да су мађарске основне школе у великој претежности спрам немађарских школа, и то једино с тога, што се у првима учи само матерњи језик, дочим ће се у другима поред матерњег још и мађарски језик предавати.

Министар Тиса одговарајући Политу рекао је са неким поносом, да нигде у Европи народности не уживају толико слободе, колико баш у Угарској. Али Тиса није споменуо, да узрок, што ова држава тако дуго траје, да ће скорим и хиљадугодишњицу свога државног бића славити, лежи поглавито у томе, што је њено владајуће племе, народ мађарски, толерантан се показивао спрам других народности.

Други неко је споменуо, да у Србији Романи живе у компактној маси, па да ипак као народност никаква засебна права не уживају. Али тај говорник није имао на уму, да су Романи српске кнежевине задовољни са својим положајем и да не траже никакве промене. Ако би се пак у течају времена народна свест и код њих пробудила и они томе израза дали, то ће зацело и Србија у границама државног јединства све оправдане жеље својих романских држављана у пуној мери задовољити.

Премда се у напред знало, да ће овај законски предлог у заступничкој кући усвојен бити огромном већином гласова, то је ипак веселу слику показивало држање народносних посланика, који су скоро сви устали против тога предлога.

Где се и народносни посланици владине странке, којих лојалност и умереност не подлежи ни најмањој сумњи, тако енергично изјављују против владиног предлога и успешно га побијају, то се онда заиста може казати, да су заступали праведну ствар.

Народносни посланици говорили су против тог законског предлога и из обзира педагошких, са којима облигатно уваћање мађарског језика у основне школе стоји у очевидној опреци, а још више су се изјавила против њега из оправдане зебње, да он у себи скрива опасност против будућности немађарских народности.

Закон народности од г. 1868. ујемчава биће и развитак немађарских народности на црквено-просветноме пољу.

Заман доказују владини органи, да најновији владин предлог не стоји у опреци са законом народности и да не грози њиховој будућности, када сваки Немађар, коме је до своје народности стало, у души осећа ту зебњу.

Та бојазан неби се показивала у тако великој мери, да није очевидно, да се и у спољним односајима наше монархије опажа такав правац, који народности испуњава озбиљном бригом.

У свакој држави постоји нека сагласност у спољној и унутарњој политици. Тако исто и у аустро-угарској монархији.

У спољној политици наше монархије показало се, да ако она и није као савезница Турској у помоћ притекла против Русије и хришћанских народа балканског полуострва, то да је ипак природном ширењу и развитку тих народа на пут стала.

Окупација Босне и Херцеговине, која ће се скорим протегнути и на Нови Пазар, ако је и изведена на рачун турске царевине, ипак је у самој ствари управљена против хришћанских народа на балканском полуострву.

Када се у спољној политици такав правац показује против сродних хришћанских народа, то је онда оправдана зебња и бојазан, да ће се и у унутарњим односајима ове државе ударити правцем, који би опасан био по народности.

Немађарске народности с правом се боје, да ће овај закон, ступив у живот, ако се строго буде изваћао, владу с временом изазвати и на даљи корак: да пред сабор изнесе предлог, да мађарски језик буде и предавни језик у свима основним школама.

Од Мађара био је једини Мочарија, који је устао против владиног предлога, али и он не толико с гледишта правичности, колико из политичних разлога, доказујући, да није целисходно такав предлог у овај мах доносити, где су спољне прилике, на име источна криза, тако неповољне по ову државу. Ми смо се надали, да ће и Ирањија, који се иначе најправичнији показивао спрам народности, говорити против тог предлога; ал смо се преварили у том очекивању. Мочарија је остао усамљен.

Када још једном у духу прелазимо ту дебату у угарској заступничкој кући, то се онда сећамо мађарских државника: Деака и Етвеша, који су на велик губитак ове земље већ поодавно преминули. Нехотице нам на ум падају њихове значајне беседе, које су разним приликама говорили, а на име при разправљању законског предлога о народностима. Још се сећамо оног живог аплауза, којим је старина Деак поздрављен био од народносних посланика, када је онако лепо доказивао, како треба свака народност да негује свој матерњи језик и да млади нараштај и у средњим заводима поглавито на своме матерњем језику треба да се васпитава.

А Деак и Етвеш били су заиста патријоте, де им међу Мађарима нема равних!

Владин предлог о уваћању мађарског језика у основне школе ступиће у живот. Из начина, како се закон буде извршавао, видиће се јасно, да ли су владини органи говорили истину, када су тврдили, да тај законски предлог није управљен против немађарских народности и њиховог развитка на црквено-просветном пољу и да никако нема ту циљ да однарођује.

—*а*

БЕСЕДА ДР. НИКЕ МАКСИМОВИЋА

сомборског посланика, држана у седници угарског сабора 21. априла (3. маја) 1879.

(По стенографским белешкама.)

Поштовани доме! Пре него што се упустим у мериторни претрес поднесене законске основе о уваћању мађарског језика у основне школе, сматрам за нужно, да на ову основу учиним неке примедбе са формалног гледишта. Ова је законска основа специјални закон. По мнењу наставног одбора главна је мана овој основи, што није одпочета са ревизијом XXXVIII. законског чланка од године 1868, па ипак је наставни одбор усвојио мисао, да се гради специјални закон и то као што каже — због краткоће времена. По моме мишлењу неуместан је поступак, пошт. доме, кад се један велеважан и по својој садржини тако рећи основни закон — као што је XXXVIII. зак. чл. од год. 1868 — једним специјалним законом преиначује у својим битним и основним начелима. (Одобравање). Ја додуше не желим ревизију XXXVIII. зак. чланка при данашњим изгледима, јер напред знам, да би се ова ревизија спровела не толико са наставног колико са политичког гледишта, али кад једно законодавно тело данас створи један закон и створи тај закон са обзиром на хисторичке столетним развитком постале и по томе за целу земљу значајне односаје, сутра пак тај исти закон једним новеларним законом, једном импровизацијом у основима потресе, и све то наставни одбор а с њиме и пошт. кућа због краткоће времена мора да прими, онда се нетреба чудити, пошт. доме, ако се тим поступком и сувише потресе вера у законе, као гаранције права, онда је то може бити добра тактика, ал' хрђава кодификација. (Живо одобравање од стране посланика народности.) Таковој кодификацији неможе бити друго циљ, него да поступно раскомада један органичан закон, што представља целу систему; да из једне велике зграде вади појединo камење све дотле, док се цела зграда несурва, па онда да се повађеним и преустројеним камењем на ново подигне једна систематична целина — али са посве другом физиономијом. (Живо одобравање од стране посланика народности.) Из ових разлога ја ову законску основу већ и са формалног гледишта немогу примити.

Прелазећи сада на меритум ствари, пре свега морам приметити, да су сви говорници уз законску основу понајвише паваћали политичке разлоге, а особито учинио је то врло пошт. госп. посланик Аладар Молнар, о коме сам, као познатом, изврсном струковњаку баш у наставној политици, предпостављао, да ће говорити као педагошки политик а не као политички педагог (смеј), што је такође знак томе, да ова законска основа има политичку задњу циљ. Тврди се истина, како у образложењу министарском тако и у извештају наставног одбора, да овој законској основи није тежња: претапање других народности и уништење њиховог језика — ал то побија сама садржина законске основе, побио је то много-пошт. г. посланик Лауш Мочари са правом мађарском отвореношћу и искреношћу, но понајбољма побијају то хисторички чинови. Пошт. г. посланик Аладар Молнар бацио је ретроспективни поглед на повесницу у намери, да покаже, колико му је основан говор уз законску основу; према томе дозволите и мени да се на та иста прошла времена опоменем, да покажем, колико ми је основан говор против законске основе.

Пошт. г. посланик позвао се на краља Франца и његову „ratio educationis“ — нек мени буде дозвољено позвати се на Марију Терезију и њену „ratio educationis“ која у Угарској седам главних народа набраја, као: **Hungari proprii dicti, Germani, Slavi, Rutheni, Croati, Illyri, Valachi „qui omnes linguis utuntur propriis“.** Свима овим народима, препоручивао се испрва немачки језик као „insigne utilis“ (напредно нуждан). Но већ у половини осамнаестога века одпочела је Марија Терезија будућу велику акцију попемчавања, истина из почетка само у немачко-славенским провинцијама и војничкој крајини, али под њеним сином Јосифом II. распростирала се ова акција и на саму Угарску. У војничкој крајини поступало се војничком строгошћу и 1775 и 1776 г. било је најодлучније заповеђено, да граничари морају своју децу шиљати у немачку школу. О овим мерама вели чувени хисторик Хелферт, да су против сваких педагошких и дидактичких основних начела. Значајно је, пошт. кућо, да је оно доба у војничкој крајини најжешћи германизатор Србин био, неки Љубибратић — то је истина жалосно, али таквих људи налази се у сваког народа — па какав је уза све то био успех свима тима војничком строгошћу спроведеним мерама? Никакав! Граничари одржаше до данашњега дана свој народни значај неповређен и у најчистијем облику. Заиста чудна појава, да се у крајини после једног столећа опет нашао **један** човек, који је најжешћи мађаризатор — (вика са свих страна: ко је то?) — али што није пошло за руком једном Љубибратићу, неће за цело поћи за руком ни једном Стојковићу. (Бурно одобравање и тапшање од стране посланика народности).

Син Марије Терезије, Јосиф II. поступао је много енергичније и није респектовао ни Угарску. Владавински програм Јосифов, што је обнародован приликом ступања му на престо, гласио је овако: „Alle Provinzen der Monarchie sollen nur ein Ganzes ausmachen“. (Говорите мађарски!) Јосиф дакле усвојио је ону знамениту изреку државног саветника Геблера: „der Staat muss darauf arbeiten ein Volk zu werden“. Јосиф је при изваћању свога програма

употребио свако средство — што га даје абсолутизам — у тој празној нади, као год што је и данас пошт. влада, наставни одбор и претежна већина овог сабора у тој обмани, да се међусобна слога и љубав између народа најбољма постићи може **једним општим, заједничким језиком**. Јосиф је био проникнут идејом јединства у управи тако исто као и садашњи владајући државници мађарски и према томе била је највећа циљ владавине му: да заведе у **целој монархији један званични језик**. Значајне су оне речи Јосифове што их је навео према жестоком отпору Угарске: „**Кад би мађарски језик општи земаљски језик био у Угарској и у припадајућим јој деловима, онда би се можда још могао употребити при управи јавних послова.**“ Па каква је успеха имао цео тај рад Јосифов? Баш противна од онога, што хтеде постићи. Угарска не беше ни онда задовољена, кад се већ изведене мере опозваше и велики вали одпочетог кретања против немачког језика пређоше у деветнаесто столеће и неутишаше се све дотле, док се није завео мађарски језик. **Јозефинизам дакле био је колевка мађарског језика, мађарског народног духа.** Али кад је Угарска прекинувши са својом хиљадугодишњом **државном** традицијом нову **народну** политичку еру инаугуровала и кад је **народни дух** велики парастао, упао је у ту исту погрешку као и Јозефинизам и данашња мађарска народна политика као и пред нас изнесена законска основа, у којој се та политика верно огледа, није ништа друго — но **веран мађарски превод Јозефинизма**. (Живо одобравање од стране посланика народности). Мађарски језик мора бити општи заједнички језик, то је позитивум, што се има извести према оном Јосифовом негативуму, да мађарски језик није општи земаљски језик. С тога је декретован у народносном закону **један** политички **мађарски народ** — али тај остаде све до данас само абстрактни појам, а остварење му непоће за руком; (одобравање од стране посланика народности) мађарски језик као државни језик постаде помоћу истога закона искључиво владајућим језиком у највишим сферама државног организма а помоћу окрњеног муниципалног закона заузео је и земљиште муниципија, али до данас још није могао продрети у најниже слојеве немађарских народа. Мађарски језик треба да постане општим језиком — та то би био опет један корак напред и ова законска основа није друго, него једна етапа на оном путу, што води ка крајњој цељи; (Тако је! од стране посланика народности) крајња је цељ пак: да се у земљи постојећи различни етнички саставни делови слију у једну народну масу и да се тим начином коначно изведе процес асимилације. (Тако је! од стране посланика народности). Ал каква је разлика између оригиналног Јозефинизма и његовог превода! Оригинал био је **државног**, а превод је **народног** значаја; ономе беше моћни противник хиљадугодишњи, од свих народа велеуважени устав угарски, државност Угарске — овоме су још моћнији противници две трећине Угарске представљајуће и у својој народној свести пробуђене народности; и оригинал и превод велике су обмане, обоје су екстреми, а екстрема се ваља чувати, не само зато, што је сваки екстрем позитивно зло, већ и за то, што сваки екстрем противности рађа а постојеће још акутнијим чини. (Живо одобравање од стране посланика народности).

Држим, да ови хисториски чинови довољно доказују тенденцију мађаризовања ове законске основе. Па што тајите ту тенденцију? Зашто је непризнате онако исто отворено, мушки и одважно, као што је признао наш пошт. посланички садруг Лауш Мочари? (Кретање). Та ви сте **сваком приликом** проповедници мађаризације — па зашто је **овом приликом** хоћете да затајите? Шта ће бити томе узрок, да и они посланици, који су не давно у овој кући отворено и одлучно развели свој програм о будућој мађаризацији, какав је узрок, да сада славе златну еру ћутања? А особито врло поштовани г. министар просвете незнам шта таји сада своју намеру, кад другом приликом отвореним речима признаје, да он хоће да мађаризује и онде, где му то забрањује позитивни закон (кретање). Навешћу пример за то, што стоји у предметној свези са овом законском основом. (Чујмо!) 17. §. закона о равноправности народности наређује: „Пошто је успех у јавној настави, са гледишта просвете и општег благостања највиша циљ држави, дужан је министар просвете у државним наставним заводима старати се о томе, да се у већој маси заједно живећи грађани, ма које народности, ове отачбине у близини оног предела, где станују, могу изобразити **на своме матерњем језику** све донде, где се почиње више академичко изображавање.“ По наредби овога закона подигнута је једна такова народносна гимназија услед мога предлога и моћног подупирања од стране великог патриоте Фрање Деака — та у оно доба беше још просвета највиша циљ држави — али шта се начинило од те гимназије? На то даје одговора врло пошт. г. министар просвете у његовом извештају, што је овом сабору поднео; ево шта каже: „немачки, српски, буњевачки и словачки ученици имају при учењу велике тешкоће због незнања мађарског језика, нарочито у I. разреду, али већ у III. разреду врло је ретко нужно, да се употреби поред мађарског језика и немачки и српски као спомоћни језик.“ За ово нетреба коментара. Али врло пошт. г. министар просвете иде још даље. „Позив је ове гимназије“ вели „да ради **на ширењу мађаризације**“ (са више страна: Тако је!). Позив је ове гимназије, врло штов. г. министре, не да шири мађаризацију, него је позив ове гимназије, по јасним речима закона, да шири просвету у опште а посебни јој је позив — опет по закону — да грађане, који незнају мађарског језика, наставља на матерњем језику и да их на томе језику приправља за даље академичко образовање. (Одобравање од стране посланика народности). Заиста поучан је за нас овај 17. §., поучан јер баца светлост и на ову законску основу; један позитивни закон вређа се у интересу мађаризације — као што то признаје сам врло пошт. г. министар просвете — па кад тако радите **lege lata**, шта да предпоставимо **de lege ferenda**? Али поучан је и зато, што јасно илуструје ситуацију: 1868 године беху мађарски државници још у тој мисли, да је језик немађарских народности и у самим државним вишим наставним заводима необходно нуждан — а сад држе, да је исти језик немађарских народности и у самим њиховим најнижим школама — излишан. (Одобравање од стране посланика народности).

Нећу, пошт. доме, рефлектовати на оно, што је врло пошт. г. министар просвете рекао о генези ове законске основе, јер на то је већ врло згодно одговорио мој пошт. пријатељ Александар Роман у своме прекјучерашњем говору; нећу одговарати ни на ону тврдњу му, да ова законска основа лежи у интересу баш грађана немађарских народности, јер узгред буди речено — **beneficia non obtruduntur** — и пошто ова већ шест дана трајућа дискусија довољно показује, колико нам лежи у интересу ова законска основа, него ћу прећи на ону тврдњу пошт. г. министра, да влади припада право, да контролише вероисповедне школе. Јест, ја признајем то право надзора — та није га нико ни у сумњу доводио — али између права **контроле** и права **располагања** велика је разлика. Ал ова законска основа даје влади право располагања над вероисповедним школама, што не само љуто вређа нашу школску аутономију, него је са свим уништава. (Одобравање од стране посланика народности).

„Напада се на основу и са педагошког гледишта“ вели г. министар „ал назори педагога у погледу овог предмета врло су различити. Они педагози, са којима се ја обично саветујем, са свим су другог мишљења, него педагози г. Полита.“

Мој пошт. пријатељ Полит позвао се на чувеног бечког педагога **Јесена** и ако многопошт. г. министру просвете није довољан ауторитет једног Јесена, нека ми буде дозвољено позвати се и на друге педагошке ауторитете, које ће зацело и г. министар морати признати за такове, као: **Песталоцију, Дитеса, Дистервега, Кера, Бормана** и т. д. који су сви — са погледом на задатак основне школе — **противни** у овој законској основи постављеном начелу. Позивам се даље на чувеног лингвисту **Амоса Коменијуса**, који је постао славан и у Угарској прије две стотине година као први организатор шарошпатачке тадашње колегије а садашње хелветско-вероисповедне правне академије и који је рекао, да уваћати у основне школе уз матерњи језик још и други који језик то исто значи, као кад би се деца учила прво јахати, па онда ходати. Са много већим правом дакле могу питати ја г. министра, него што је он питао мога пошт. пријатеља Полита, ко су ти педагози г. министра, са којима се он обично саветује? (Велики смеј од стране посланика народности).

Др. **Полит**: Изволите нам рећи! (Чујмо! чујмо!).

Др. **Максимовић**: Но идем даље. Ваља да зна многопошт. г. министар просвете, шта је мисија основној школи и зацело неће спадати међу оне, који основној школи постављају такав задатак, каквом само једна академија одговорити може. Лекари, трговци, природњаци, свештеници, правници — сви би ови да заузму основну школу у интересу своје струке, сад су још придошли помоћу врло пошт. г. министра и лингвисте тако, да на пример у српским школама сад већ морају три језика учити. **Српска школа стоји у најтешњој свези са црквом**, у њој се црквено-славенски језик учити мора, те по томе сад ваља учити српски, црквено-славенски и — мађарски језик. У свези са овим наводом имао би једну велеважну примедбу. Право има г. посланик Аладар Молнар, што је рекао о црквеној аутономији, да је школске статуте српске и романске цркве Његово Величаство санкционисало са том клаузулом, да немогу пречити каснија определења законодавног тела. То исто стоји и за аутономију протестаната, придодао је г. посланик, али питам ја врло пошт. г. посланика, који је такође тако живо суделовао при спреми предлога за нову организацију реформатске цркве, како би он последице своје горње тврдње довео у склад са §. 3. статута угарске реформатске цркве онда, кад би се изнела пред законодавно тело такова законска основа, која би вероисповедне школе са свим укинула?

По овоме 3 §- ниже и више школе реформатске цркве као установе што стоје у битној свези са правом вршења слободе вероисповеди и као средства за самоодржање цркве у свему припадају црквеном телу и стоје под црквеним властима. Не би ли такова законска основа вређала саму цркву, шта више подкопала ју, кад конфесионалне школе припадају црквеном телу, као што и припадају, кад су оне средства за самоодржање цркве, као што и јесу средства? (Живо одобравање од стране посланика народности). Па шта да ми кажемо кад нам се намеће један страни језик и тиме из наших школа истискује језик, који нам је необходно нуждан? Што да ми кажемо на то, кад нам г. министар дира у цркву, као што је дирао у војничкој крајини, где је ли у интересу мађаризације тамошње вероисповедне школе — истргнув их из њиховог аутономичког круга — ставио под државне власти, где је школско имање вероисповедних црквених општина, имање, што је грунтовнички забележено на име тих општина, конфисковао и предао на руковање државним органима тако, да смо у сумњи, да ли да се ова ствар коначно расправи пред форумом овога сабора или пред форумом суда. (Живо одобравање од стране посланика народности). Није ли то друго издање Јозефинизма у војничкој крајини? (Истина! од стране народности). Каже г. посланик да се за времена Марије Терезије и Јосифа нисмо жалили због учења немачког језика, али изволили сте заборавити, да је тада владао у граници **војнички апсолутизам**, а сада кад се исте мере употребљују, влада **просвећени конституционализам**; онда је било све могуће, ал сада, кад је граница утеловљена материној земљи и кад би требала да учествује у благодетима уставног живота, да су и сад такове љуте повреде могуће, томе налазимо узрока само у томе, што је основ за оправдање г. министра баш тај, што је положен у овој законској основи. (Живо одобравање од стране посланика народности.)

Врло пошт. г. посланик Аладар Молнар одговарајући моме пошт. пријатељу Политу на његову тврдњу, да се народности старају за наставу мађарског језика онде, где осећају потребу, вели: јест, само што наставни план не установљује онај народ, који осећа потребу знања мађарског језика, него га установљују она господа, између којих многи врло често из других обзира или због народносне пристраности неби желили, да се учи мађарском језику тај народ, који заиста томе осећа потребу.

Пошт. доме! Пошто и ја као члан српског народног школског савета спадам међу ону господу, које помиње пошт. г. посланик Аладар Молнар, т. ј. међу оне, који установљују наставни план а не међу оне, који раде из народносне пристраности, то сам у том сретном положају, да са пуним правом одбијем ову инсинуацију. Та пошт. госп. посланик ваља да

ЛИСТАК.

ЦАРЕВ ГЛАСНИК.

Роман у две књиге од Јулија Верна.

Превео Сава Петровић.

(Наставак 46.)

ГЛАВА ЧЕТВРТА.

Победни улазак у Томск.

Томск лежи готово у срцу сибирских покрајина, а основан је 1604. године. Томск је једна од најзнатнијих вароши у азијатској Русији, која још једнако расте и напредује на уштрб Тоболску, што лежи иза 60-тог ступња ширине, и Иркуцка, што маша иза 100-тог меридијана.

Па ипак — као што смо већ споменули — није Томск званична престоница те области. Главни гувернер те области седи шта више са вишим својим званичницима у Омску. Па при свем том је Томск постао најглавнијом вароши у оном крају, што граничи с алтајским планинама т. ј. са китајском међом, а са земљом калкаском. По обронцима алтајске планине пружају се до долине реке Тома обилате жиле (руде) од платине, злата, сребра, бакара и оловног, са златом измешаног туча. Област је та богата, па је с тога богата и варош, јер је она средиште рударске индустрије, која доноси велике хасне. Овде се може спољашњи и унутарњи раскош зграда и њихов строј, а тако исто и красне кочије, такмичити с највећим варошима јевропским. То је варош рударских милионара. Па и ако јој није пала у део та част, да у њојзи седи заступник царев, теши се она ипак тиме, што први њезин трговац, главни закупник државних руда, спада међу државне великаше првога реда.

Пре се просто држало, да Томск лежи на крај света. Ко је хтео да оде до те вароши, тај је пошао на далек пут. Сад се тај пут, — разуме се, кад не врве душманске хорде по друму — може као у шетњи прећи. На скоро ће се ту саградити и жељезница, која ће водити преко уралске планине, те спојити ту варош са Пермом.

Је ли Томск лепа варош?

Путници се не слажу у том погледу у својим описима. Госпођа Бурбулонова, која се, путујући из Шанг-хаја до Москве, задржавала неколико дана у Томску, назива ту варош неугледном гомилом кућа. По њеном опису, варош та не изгледа лепо. У њој су зграде од гранита и опеке; улице су узане, као и у опште по сибирским варошима; предграђа су прљава, а у њима понајвише живе Татари; по улицама батргају се мучаљиви пијани људи, јер „се и ту пијанство одомаћило, као и код свих северних народа“.

На против путник Ханри Рисел-Килуг диви се Томску. Да л' је то можда само отуд, што је он видио Томск у сред зиме, а гђа Бурбулонова у лето? То је доиста можно, те ће можда моћи послужити као даљи доказ тврдњи, да се хладне земље могу само у зимње доба као што треба позвати и оценити, а топле опет у летње доба.

Но било то како му драго, Рисел-Килуг тврди отворено, да је Томск не само најлепша варош у Сибирији, него можда и једна од најлепших вароши у опште. Он хвали не само њене куће са стубовима и ходницима, удобне дрвене тротоаре, него у опште и правилне улице, заједно са петнаест красних цркава, што се огледају у валима Тома, који се ту већ може назвати веома знатном реком.

Права истина биће и ту некако у среди. Томск броји 25.000 становника, и простире се по неком брежуљку, који се на далеко пружа.

Али најлепша варош на свету постане најгаднијом, кад у њу уђу непријатељи. Ко би се сад и дивио тој вароши? Само неколико пешачких батаљона козака бранили су је, па нису били кадри да одолу навали силне татарске војске. Један део варошког становништва, што је био сродан с Татарима, није баш нерадо примио те хорде, те за овај пар није Томск ни мало изгледао, да је руска или сибирска варош, него као да се налази усред каната кокандског или букхарског.

У Томску је хтео емир да дочека своју победну војску. У почаст тој војсци приредиће се светковина с песмама, играма и раскошним сјајем, која ће се као и обично довршити хучним, дивљим пиром.

За ту, по азијатском укусу, удешену светковину одабрана је пространа равница на једном крају брежуљка, што је око сто стопа виши од реке Тома. Површина те равнице била је уоквирена с једне стране дугим редовима лепих кућа и многим црквама са пупчастим кубетима, а с друге стране вијугавом реком и далеким шумама; из ближе пак граничили су с том равницом густи гајеви од борова и горостасних кедара.

На левој страни тога места начињена је на широком заравањку привремено нека сјајна декорација, као подражавање некој чудноватој палати у најшаровитијем стилу. Била је то по свој прилици нека проба букхарских, пола маврijских, пола татарских неимарских споменика. Над том палатом и над вршцима безбројних минарета, а између највиших дрва, што су засењавала ту равницу, облетало је стотинама питомих рода, што су пошле из Букхаре за татарском војском.

Онај заравањак спремљен је за придворнике емирове, за савезнике канове, за веледостојнике државне и за хареме туркоманских кнезова.

Међу султанијама, које су биле већом страном купљене робиње на вашарима транскавским и персијским, било их је неколико, које нису покривале лица, а друге су се готово са свим умотале густим велом. Све су дошле у најлепшем руху. Имале су на себи укусне горње хаљине, чији су широки рукави остраг били отворени, па су се видиле голе руке, на којима су сјале драгоцене гривне с ланчићима од алем-камења. Нокти на прстима били су им бојадисани соком од „хене“. При најмањем покрету њихових хаљина, које су честимице биле од свиле, тако фине као паучија прећа, а честимице од вапредно меке „алаџе“ (пругаста, красна памучна материја), зачуло се оно лако шуштање, што источњацима тако пријатно звучи у ушима. Под тим горњим хаљинама сјајили су се златом и сребром извезени кратки зу-

зна, као стручни наученак, који је толико оријентован у пословима наставе наше домовине, да је српски народни школски савет још прошле године установио нов наставни план за српске основне школе са погледом на министарску наредбу од 26. августа 1877 г. по коме се мађарски језик свугде учи, где је нужда, и пошто мало српских општина има, где се не би осећала та нужда, по готову у свима српским школама. Ал у српским школама уче се језици методично и поступно и по томе учење мађарског језика одпочиње се тек онда, кад се ученик упознао са својим матерњим језиком, а не као што ће бити по овој законској основи, по којој би требало мађарски језик учити већ у првом разреду. Нека ми је дозвољено овде узгред одговорити г. посланику Стевану Нађу, који је рекао, да је саборски одбор узео у расправу ову законску основу и да је нашао, да није противна српским интересима. Г. посланик Нађ као да се слабо разуме у српским пословима, јер иначе би сигурно знао, да предмет ове законске основе неспада у делокруг саборског одбора, те по томе да саборски одбор ову основу није могао ни узети у расправу, као што и није. То је баш зло, што мађарски одличнији људи неће да се упознају са свима одношајима земаљским а нарочито са пословима народности и с тога су сувише наклоњени, да примају све за готов новац, што год се о народностима а особито против народности изнесе. (Тако је! од стране посланика народности). Овоме приписујем ја горњу тврдњу пошт. г. посланика Аладара Молнара, јер иначе како би се дало растумачити, да је г. Молнар подробније извештен о школама у Швајцарској или о ма којим школама у Европи, него ли о школама у нашој домовини. (Смеј). Са поменутим наставним планом српског народног школског савета поновно је само одређено учење мађарског језика у српским школама, а одређено беше то још године 1811. кад је систематизован тако звани **supremus inspector scholarum graeci non uniti ritus nationis illyricae et valachicae**, шта више, у варошима се од г. 1830. учила и мађарска граматика у вишим разредима основне школе. Из свег тога може се уверити пошт. г. посланик, да је у српском народу било увек добре воље, која се сада толико у сумњу доводи.

Каже даље пошт. г. посланик, да српски посланици у овој кући говоре са таком позитивном сигурношћу, као да би све то, што један од њих каже, била манифестација целог српског народа. То ће ми тек допустити врло пошт. г. посланик, да ја и моји пријатељи Срби боље познајемо мишљење у српском народу, него ли он, и могу уверити пошт. г. посланика, да наши говори нису само израз нашег уверења, него да су и израз јавног мнења целог српског народа изузимајући једног јединог човека — кога вам у осталом, ако га желите, с драге воље поклањамо. (Велики смеј).

М. Сабовљевић: Хоћете ли га?

Тургоњи: Ни ми га нетребамо!

Др. Максимовић: Пошт. доме! Са дубоко заснованом и државничком беседом мога пошт. пријатеља Полита бавили су се по готову сви говорници, који подупираше законску основу, али то, што је Полит рекао, опровргни нису знали. Искинули су из беседе му поједине ставке, развезли су о њима читаве говоре па мислише, е тиме су одговорили на беседу мога пошт. пријатеља Полита. Одговорили су, али како!

Тако је учинио и врло пошт. г. министар-председник. Многопоштовани г. министар-председник рекао је, кад би се најближи развитци на истоку узели у обзир, нарочито они у Србији, онда неби требало донети такав закон, него онда би се морао мађарски језик у целој држави као једини наставни језик завести, јер „у Србији, истина, Мађара има врло мало, али Романи стоје у већем бројном саразмеру према Србима него Срби у Угарској.“ Пошт. доме! Познато је, да је пошт. г. министар-председник велики мајстор у извртању (Смеј и одобравање на крајњој левици) па што он чини, нека буде и мени дозвољено да ја његову изреку обрнем. (Чујмо!) Стоји ли мађарски народ у Угарској према осталим народностима у том бројном саразмеру, као Срби у Србији према Романима? У Србији има од прилике милион триста хиљада Срба а Романа има двеста хиљада — а у Угарској су две трећине становништва немађарске народности. Кад би дакле Мађари у Угарској били у том бројном саразмеру као Срби у Србији, онда би требало да их овде има 13 милијона према два милиона Немађара — и онда, пошт. доме, неби се зацело оваква основа ни поднела сабору. (Живо одобравање од стране посланика народности).

Романи се у Србији својевољно србе исто тако, као што се Срби у Банату својевољно романе. Срби и Романи од више столећа заједно живе и ма да су различите народности, једне су вере, што је на истоку велика чињеница и што их најтешње веже једне уз друге тако, да се зацело ни тиме, што је ова околност изнесена, неће помутити она братска слога, што се приликом ове расправе у тако одлучном облику показала. (Живо одобравање од стране Срба и Романа).

Даље вели многопошт. г. министар-председник: ако језици у Угарској живећих немађарских народности имају моћи за опстанак и развитак, могу ли они онда због тога, што ће научити мађарски језик стрепити за своје језике? Могу да, јер конкуренција не бива под једнаким одношајима. Мађарски народ има државну власт у својим рукама. Није ли рекао сам многопошт. г. посланик Лауш Мочари, да хоћете да мађарите баш помоћу државне власти? С тога не стрепимо ми за свој језик толико, колико што се бојимо нових прогонства због мађарског језика (Тако је од стране посланика народности.)

Пошт. доме! Као што сам рекао, ви сте прекинули са хиљадугодишњом традицијом Угарске, прекинули сте онда кад сте оборили Јозефинизам а пошли његовим трагом. (Одобравање од стране посланика народности.) Побеђени Јозефинизам повукао се натраг а истакао се Леополдинизам, који је свагда подпомагао протумађарско кретање. Већ је врло пошт. г. посланик Лауш Мочари опоменуо вас, да се не треба да браните од народности, него да се чувате оног немчећег уплива, који прети мађарској држави из Беча. Јозефинизам само је привидно мртав, а Леополдинизам није ништа друго, до једна врста Јозефинизма. Леополдинизму народности су средство — циљ му је пак Угарска. (Истина! од стране посланика народности.) Знамо ми то врло добро после толиког жалосног искуства да народности Угарске беху а и данас су још одушевљени за уставну слободу Угарске. Слобода, то је она веза, што спаја народе Угарске. Сваки атентат на слободу, атентат је на Угарску. (Одобравање на крајњој левици.) Народности немају „супротне сепаратистичке тенденције“ немају „вратоломна подузећа“ „претеране захтеве“ не раде „противу земљишне целокупности и политичког јединства отачбине“ немају свакојаке „утопије“, народности нису „подмукли, притворни, превртљиви и распростирачи источњачке подлости“ народности не „кокетују с поља“ не „ију изнутра“ — као што нас сваки дан части мађарска шовинистичка штампа; народности љубе ову отачбину, љубе слободу и верни су своме владару, својој отачбини и монархији, а признавала им се ова верност, а не; у вршењу својих дужности неће их помести ни клевета ни застрашивање; то им је утеха према ма каким прекорима — али чувајте се и ви и не гоните силом народности у наруча Леополдинизму, што су увек отворена и спремна да их приме. (Живо одобравање од стране посланика народности. Кретање.)

На крају беседе, нека ми допусти пошт. кућа само још једну примедбу. (Чујмо!)

Морам признати, пошт. доме, да су ме врло непријатно изненадиле ове речи врло пошт. г. министра просвете: „забадава пишемо и говоримо ми против оних, које води страст, предрасуда и тежња да играју улогу.“

Пре свега морам приметити, да је ове речи „тежња да играју улогу“ — колико се ја опомињем — први у овој кући употребио пошт. г. посланик Хелфи и од то доба опште су примљене ове речи као неки „**Schlagwort**“ противу нас. У овим речима састоји се цела народносна политика г. Хелфије. (Смеј) Овако се бар он исповедио приликом расправе овогодишњег буџета. Са пажњом саслушао сам ондашњи говор му и приметио сам, како је пред њиме седећи пошт. г. посланик Данило Ирањи неодобравајући главом махао. Позната је изрека г. посланика Данила Ирањи, да би он онога, који би у стању био да мир и споразум међу народностима угарским произведе, сматрао за новог оснивача Угарске. Кад сам видио да г. посланик Ирањи на Хелфијину беседу главом маше, уверио сам се, да он пошт. г. посланика Хелфију за новог оснивача Угарске несматра. (Општи, велики смеј).

И таквим речима и тим начином говори угарски министар просвете у једном тако озбиљном и тугаљивом питању, о коме се са свим природно тако велика распра повела.

Према овим речима његовим, дозволите ми да наведем ове речи из извештаја фламанске комисије што је поднесен 1858 г. белгијској комори о употреби фламанског језика: „**La langue est plus que l' intérêt personelle; elle est plus que la conscience politique, car celle-ci est par suite des circonstances exterieures sujette à des modifications multiples. Elle est même plus intime au peuple que sa religion, car elle est plus ancienne et tient plus à son individualité La question de la langue est une question de conscience, dans laquelle personne d'autre que le propriétaire de l' idiôme n'a á intervenir: c' est donc une affaire, qui ne souffre pas de discussion.**“

Заиста, језик је више него лични интерес, више него политичка вероисповест, јер ова је услед спољних околности подложна многим променама. Језик је народу много дражији и од саме вере јер је много старији и јаче му одржава његову индивидуалност. Питање језика, питање је савести, о коме нико други до ли власника нема да располаже: то је дакле ствар, о којој неможе ни говора бити.

Дакле пошт. г. министре не страст, већ праведна индигнација, што дирате у светињу нашу; не предрасуда, већ просвета и напредак; не тежња да се игра улога, него савест наша, побуђују нас на тако јаки одпор противу ваше политичке вероисповести. (Живо одобравање од стране посланика народности.)

Знам врло добро пошт. доме, да ће политичка вероисповест овде у овој кући победити — та није овде реч о окупацији Босне, кад се не зна резултат гласању, већ је реч о окупацији школа, при којој се неки **esprit de corps** већ унапред показао — ал ван ове куће наша је већина. (Те нема! — са крајње левице).

После свег тога не примам ову законску основу за подлогу специјалној расправи. (Живо, дуготрајно одобравање од стране народности. Посланици народности листом се рукују са говорником и честитају му.)

Стеван Нађ: Не арогирам себи, да боље познајем одлуке српског конгреса од г. посланика Максимовића. Ал чиним пажљивим пошт. г. посланика, да се ја нисам позвао на саборски одбор већ на сабор — то не пориче ни пошт. г. посланик.

Др. Максимовић: Још горе! Та сабора није ни било!

М. Сабовљевић: Још горе. Сад сте тек насели! (Велики општи смеј, сам председник омањује руком на Нађа.)

Расправа о мађарском језику на угарском сабору.

У среду, 18. априла, у настављеној расправи о присилном учењу мађарског језика по основним школама иза Стревоја узео је реч

Алад. Молнар, те рече, како има преко десет година, како се бори за мисао, која је нашла израза у овом поднеску. Човек мора веома жалити, да та наредба није стављена још у закон о народним школама. Он се нада, да ће тај закон учинити, да народности и по језику постану Мађарима. Скоро је већ хиљаду година, како су наши претци ову земљу заузели, па не видесмо ни тежње за асимиловањем. Кад то није учињено пре, у време, кад народности не имађаху никакве књижевности, тако рећи ни буквара, како ће се данас постићи, кад већ сваки земљеделац чита новине, писане његовим језиком. То се не зове угњетавати, него ићи на руку њиховој индивидуалности. Култура заједничког значаја мора се створити; једно од најбољих средстава за то јест обвезно учење заједничког државног језика. Тога ради, само тога ради жели он, да се донесе тај закон. На поднесак тај жестоко су напали. У њему изречену мисао тако су приказли, као да тако што још није нигде било, као да је то нов покушај. Обзирући се на те нападаје, неће да полемизира с народностима заступљеним у сабору; само хоће да запита: на основу каквог овлашћења говоре овде извесна господа, која, тврдећи да овај поднесак не захтева цео народ, него само неколици шовинистички неофити, па се с великом самопоузданошћу граде вођама српског или саског народа? Не ће да се упушта у извесна зајева тврђења о приликама у одборским седницама, јер хоће боље да чува дискрецију, него ли Зај. (Допадање.) Што Зај рече, да многи чине пазар, служећи влади, то је нож са две сеченице. Говорник не ће никог да сумњичи, али зар се не може тако исто рећи: многи чине пазар, служећи народностима? (Живо допадање.) Заступник Полит, испоређујући исток са западом, заборавио је рећи, на коју државу да се угледамо. Можда на Румунију? Мадарас је мало час показао, како Румунија поступа. (Допадање.) Што се тиче Белгије, на чији се пример Полит позвао, тамо се од 2000 и неколико стотина школа у њих 1500 француски паставља, ма да је 58% целог становништва фламанског порекла. А шта је учињено, од како је код нас државна власт узела у своје руке народно школарство? Прошлог века организована је војничка крајина и по свим граничарским општинама постављени су немачки учитељи. Па против тога није се тужило, ни са самог педагошког гледишта. Год. 1790. напуштене су те тежње за поћермањењем и на будимском сабору успостављена уставна самосталност земаља угарске круне. Тим чином мењају се и тежње у погледу наставног језика. Са зак. чл, VII. од 1792. уведен је мађарски језик у Угарској као обвезан, у Хрватској као ванредан учеван предмет. Под царем и краљем Фрањом године 1806, издана „ratio educationis“ наређује и то, да онај зак. чл. VII. од 1792 по свим народним школама буде спроведен. Та наредба дакле није ништа ново, она није „само од шовиниста и неофиста гајена мисао,“ него се државна сила још од пре њом бавила. (Одобравање.) Заступник Мочари рече, човек може миљама далеко путовати, па неће наићи на Мађара. Но народ није више прикован за свој домаћи праг, као што је негда било. Ко јамчи Немађару, да га усуд неће одвести у предео, где ће му требати мађарски језик. Говорник приповеда, како је он 1869. године, кад беше званичник у министарству просвете, званичним послом отишао у београдску жупанију, а словачки сељаци из околних села дошли к њему, молећи га, нек изради код министарства, да се код њих учи мађарски језик, јер врло је зло по њих, кад оду н. пр. у Лошонц на вашар, да не могу да се разумеју с вашарџијама. Заступник Полит рече, где је нужно, ту се већ и саме народности брину за мађарску наставу. Само што народ, који осећа потребу да зна мађарски, не удешава наставну основу, него она господа, која са племенске предрасуде или других обзира не ће да даду народу, да научи мађарски језик. Тешко би се могло посведочити, да овај законски предлог вређа закон о народностима или верозаконску автономију. Што је заст. Стревој рекао, то већим делом не стоји у свези са поднеском; ако Романи имају на што да се туже, нека изађу с тим на среду, па што је право, то ће им се учинити. Неповерења ће нестати, кад буде међусобног поверења. Но Романи нека почну, па како сваки зна, да су Мађари и Романи упућени једно на друго, то не ће ни поверење изостати. (Допадање.) С основном мишљу поднеска — наставља говорник — задовољан је, али не с формом његовом, која само може пробудити неки страх, а угарској држави неће донети никакве стварне хасне. Осим других недоскудица, које је одбор по могућности исправио, главна је погрешка, што нацрт не почиње, с ревизијом зак. чл. XXXVIII. од 1868., него је поднет као засебан поднесак. (Одобравање на левици.) Целина изгледа као нека импровизација. Да пред-

---

буни изнад доњих свилених сукања, које су доле биле свезане над финим, правим бисером урешеним, чизмицама. Код женских, које нису биле покривене, провиривали су дуги, прни курјуци испод турбана; а видиле су се још и њихове лепе очи, дивни зуби, и бело, нежно лице, које је са враних обрва и већа још већма упадало у очи.

На подножју заравањка, што је био искићен заставама, стражарили су перјаници емирови (гардисте), који су пасали две криве сабље, носили нож за пасом и држали у руци десет стопа дугачко копље. Неки између тих Татара носили су беле прутиће, други опет грдне оштроперце са великим, златом и сребром извезеним рујтама.

Свуд у наоколо, чак до крајева те равнице, па и по стрменитом обронку, чија је основа допирала до реке Тома, свуд се туд слегла силна, разполика светина, у којој је било ваљда свих народа из средње Азије. Ту је човек могао видити Узбеке, с њиховим огромним прним шубарама од овчије коже, с црвеном брадом, граорастим очима и са „аркалуком“ т. ј. с неким особитим огртачем татарскога кроја. Тамо су опет стојали Туркомани у свом народном оделу, са дугачким димлијама јарке боје, са пршњацима и огртачима од камилине длаке, са црвеним коничким или горе проширеним капама, са високим чизмама од „јухте“, са пушком о рамену и с ножем за пасом. Уз њих су стојале и Туркоманке, што своју од природе дугу и бујну косу продужују још и низовима, оплетеним од козије длаке; оне носе под „џубом“ отворену кошуљу плаве, скрлетне или зелене боје; а над сарама на ногама прикопчавају разнобојне траке, што се лепршају око чизама. Најпосле — као да су се на позив емиров подигли сви народи са руско-китајске границе — могао је човек ту спазити и Манџусе, који избријавају косу око чела и слепих очију, а носе плетене курјуке, и дугачке горње хаљине; они су опасани пасом преко свилене кошуље, а на глави имају овалну црвенкасту капу од атласа с рујтама од исте боје. Поред њих били су ту и они дивни женски типови из Манџурије; те лепотице носиле су на глави красне капице, а у прну сјајну косу приденуле су злаћаним иглама вештачко цвеће. Но осим свих тих народа било је ту још и Монголаца, Букхараца, Персијанаца, и Китајаца из Туркестана, који су се ту стекли, да гледају татарску светковину.

Само није било Сибираца Руса у тој гомили душманској. Ко између њих није побегао, тај је седио код куће, бојећи се, да ће Феофар-кан, да би увенчао ту победну светковину, издати још и налог за пљачкање.

Тек око четири сахата пошао је емир на светковинско место, камо је допраћен веселом свирком труба, ћеманета и таламбаса, а уз пуцњаву топова и пушака.

Феофар је јахао свога најмилијег коња, на чијој се глави блистала челенка од драгога камења. Дошао је у свом бојном руху. Поред њега су ишли канови кокандски и кундуски, па великодостојници државни, а за њима многобројан штаб.

(Наставиће се.)

лог није као особит поднесак кући поднет, не би изгледао као политичан закон, него као културна мера. Ако се хоће, да наредба има успеха, онда нека се сваколика администрација и све наставно уређење према томе поправи. По нашим народним школама мора се развити јединствено образовање; но за то није доста, у неколико параграфа обвезну наставу мађарског језика изрећи, него свеколико народно образовање мора бити уређено на ту циљ и мора се према томе удесити наставна политика, коју сад заман тражимо. Говорник опажа, да ће у специјалној расправи поднети исправке и да поднесак прима само у оном смислу, као што је развио, ради чијег се спровађања на сваки начин морају поднети и материјалне жртве, јер простим заповестима нећемо народ научити мађарски. На послетку упозорује говорник министра на ту причину, да се на богословском факултету будапештанског универзитета против јасног слова закона латински предаје; даље нека се министар постара, да из владичанских семеништа не излазе сваке године стотинама свештеничких кандидата, који не разумеју ни речи мађарски. Наш родољупски епископат за цело се не ће противити дотичним наредбама. (Живо одобравање.)

Мин. просвете Трефор: Господину заступнику Алад. Молнару могу само захвалити на лепој и занимивој беседи, коју мало час чусмо од њега. По што му се и пак свидело, да том приликом мало нападне на ме, то нека ми допусти, да му простодушно одговорим. Пре свега мисли г. заступник, е је велика погрешка, што нисам овај закон спојио с ревизијом закона о народној настави. Да сам то учинио, за цело би овај законски нацрт пропао, јер онда би дошла на дневни ред многа тугаљива питања, која би можда заузела читаву сесију и духове врло лако узбунила, (Одобравање на десници) јер онда би дошло на дневни ред и питање верозаконских школа и црквене самоуправе и онда би против наперили ову наредбу, што је сад хоћемо да донесемо. Ја допуштам, да овај законски нацрт није савршен, али ја мислим, да није нужно, о извесним предметима доносити подробне законе. Доста је, да се обележи главна црта, увлачити ситне подробности — то се обично свети. По што су на име таке подробне наредбе покушајне природе, а не трајне, и по што с друге стране не може бити, да се сваке године закон ревидира или новелама допуњује, то је нужно, да се влади задржи право, да извесне појединости уреди путем наредбе. (Одобравање.) На послетку морам се још дотаћи прекора, као да се знаности на овдашњем богословском факултету не предају на мађарском језику. Ако се и где полаже важност на учење мађарског језика и на интересе мађарске народности, то се без сумње по католичанским семеништима полаже од којих ни једно на изузимам, по свима се негује мађарски језик. Погледајмо пак на карактер угарске католичанске цркве, па ћемо се уверити, да се неки предмети неизбежно морају предавати латинским језиком, јер католичански свештеник не може бити без латинског језика.

Иг. Хелфи (упада): А како по другим земљама?

Мин. Трефор: Молим, извините. И по другим земљама предају се извесни предмети латинским језиком. Сетимо се само, како је од пре било, сетимо се ми, који смо пре својих 30 година учили ђимназију, Ми смо само за то могли научити латински језик, што су се неки предмети латински предавали. Укинути дакле наставу на латинском језику, мислим, да се то не може сложити с интересима католичанске цркве. (Кретање на крајњој левици.) Колико год пак до мене буде стојало, ја ћу се вазда трудити, да се у сваком семеништу негује мађарски језик, као што и иначе бива; и пак изјављујем, да се никад нећу приволети да издајем таке наредбе, у след којих би се по семеништима и на овдашњем богословском факултету занемарило учење латинског језика. (Гласови на крајњој левици: То нико не ће!) Наставу на латинском језику не могу укинути, јер ако се извесни предмети не предају латинским језиком, онда католичански свештеници не ће знати латински.

Карло Гебел: У држави, где сви држављани говоре једним језиком, наставни језик по основним школама јест општи матерњи језик становништва. У Угарској пак државни језик јест у једно матерњи језик само у две трећине становништва. Што се дакле захтева да девет милијуна душа науче државни језик, то се вређа народно чуство Немађара и ограничава слободан развитак народности, те по томе је то агресиван поступак, који у својој крајњој мети иде за уништењем осталих народности у хатар помађарења. Са политичког и етичког становишта пак није саветно, том мером огорчавати немађарске народе и увећавати већ опстојећу раздраженост. У Аустрији је државни језик само у таковим народним школама наставни предмет, где је он у једно матерњи, иначе је свуда матерњи језик наставни; други какав земаљски језик само је онде наставни, где је он у једно матерњи језик у знатне већине становништва. По основном државном закону од 9. (21.) децембра 1867. искључено је тамо свако присилно учење страног језика, па ма исти био сам државни језик. По што је и Угарска полиглотна држава, онда је од иста непојмљиво, за што да се одступи од досадашњег законе о том предмету. Апсолутна држава није ненемачким народним школама немачки језик натурила, беше дакле у том погледу толерантнија и слободоумнија, него ли наше „либерално“ доба. Деци, што из народних школа прелазе на више школе, опстојећим законима дата је већ прилика, до науче мађарски; тешко би се пак могло докасти, е је то нужно и онима, који у својој општини и селу остају као земљепоседници, трговци, занатлије, надничари. По мешовитим општинама свако може научити други језик простим посведневним општењем. По том је излишно заводити исти као наставни предмет. Ако на вишим школама учење већ прописаног државног језика није имало довољног успеха, то ће претпостављене црквене власти од своје воље, где буде нужно, истом уступити више сахата. За то није нуждан никакав закон. Са педагошког гледишта још се мање може нацрт оправдати, јер наставни план по немађарским народним школама тако је строго одмерен, да се једва могу савладати редовни наставни предмети. Други језик могао би се само на уштрб редовног наставног времена или учевног предмета завести, а то би било на штету стварној настави и мађарским народним школама дало би неоправдан суперијоритет над немађарским, те тако сметало подједнаком културном напретку. Не може пак бити од интереса држави, да многе од својих синова на вешт начин задржи од општег образовања и од њих захтева, да своје знаносне интересе жртвују страним језичким интересима. По што даље вероисповедне општине издржавају немађарске основне школе, то би истима државним основним законима и кнунидбеном заклетвом зајемчено автономно право уређења својих школских ствари било нарушено вездашњим мешањем државних органа и истима уступљеним правом „вета“. Примера ради наводимо само то, што верозаконски учитељи не ће моћи свагда, и то не својом кривицом, испунити онај услов, да за неки одређени рок науче мађарски. Усвајање тог законског предлога створило би потчињеност, душевну потчињеност, чији би објекти били немађарске народности, који би учењем језика „господара“ морали вршити Census in recognitionem dominii. Говорник по свему том сматра законски нацрт као опасан, подобан баш да изазове злу вољу и бригу народности и вероисповести, те по том нити је административно нуждан, нити излив народне суверености, него баш за противност добро схваћених државних интереса, за злоупотребу државне власти. Он је уверен, кад овај нацрт постане законом, мађарске и немађарске народности ове сироте, несретне земље још ће се мање разумети, него ли до сад, те сажаљава, што је тај поднесак и донет, јер ће он служити само за изговор, да његове кућенике окривљују, да немају доста домољубља и добре воље. Говорник не може законски предлог усвојити за основ специјалној расправи, по што се не нада, да се у њој не ће моћи поднети исправци, који ће се моћи усвојити.

По том је седница закључена, а расправа одложена на сутра дан.

Политички преглед.

Руска дипломатија бере победу за победом на целој дипломатској убојној прузи. Не треба човек да осећа ни по срцу, ни по интересу, само нека праведно и без страсти суди, пак јој мора признати, да је збиља врло вешто оперисала, што јој само на част служи. Резултати тих победа њених да богме да не ће неком те неком добро доћи, шта више у извесним приликама могу побркати многе рачуне, који су засновани тога ради, да бар парализу, ако не зар осујете, благословен плод руских трудова и подвига на балканском полуотоку. Писмо, које је цар по ђен. Обручеву послао султану, успело је најсјајнијим резултатом. У след тог писма одустао је султан од отог, да поседне градове Бургас и Ихтиман, две противположене врајње тачке на истоку и западу Источне Румилије. Тиме је Порта, ма да без и какве формалне изјаве, у ствари одустала од свог права, које јој је дао берлински уговор, и турска војска не ће посести Источне Румилије. Тиме је сад у правој боји изнет на свет и онај заношљив сан бечких иештанских полузваничника о тобожњој инглеско-аустријској алијансији, за коју „Діче цітг“ вели, да је поред маште неког „чокотољубивог собрата“ каваљера, и она „корпа“, коју је токорсе Шувалов из Беча преко Париза однео у Лондон, — све то сад мора бити сваком „јасно“, и ако није „дипломат од старе школе.“ Русија је добила три месеца рока, да може још остати на Балкану, а Источна Румилија дефинитивно је отргнута испод турске власти. Ако су и то „победе“ андрашијеве источне политике, онда би за иста вредно било знати, шта би се морало догодити, па да Андраши призна свој пораз. Руси су пак великодушно наградили падишу за горепоменути његов чин. „Нови беч. тгблт“ вели, да је цар по Обручеву поручио султану, да Русија одустаје од потраживања оних 20 милијуна, који би јој припадали у име накнаде за издржавање заробљених Турака.

Ма да Руси дакле имају још каде да се поврате дома, и пак они „почињу одлазити“ из Источне Румилије, а у Бугарској спремају што је нужно за одлазак. Цар је заповедио, да све руске званичнике у Бугарској и Источној Румилији замене Бугари. Та се наредба, као што је познато, већ почела извршавати. Даље су по царској заповести сви руски официри који служе у бугарској народној војсци, позвани у Русију, а њихова ће се места попунити Бугарима питомцима јункерског завода у Елисаветграду и краљевске војене школе у Софији, где исти већ довршују курс. Руски батаљони, који су бугарску народну војску обучавали, укинути су, по што су довршили свој задатак, и скорим ће сваколика бугарска народна војска поћи да се вежба у околу. По „Нов. беч. тгблту“ све је то Обручев султану саопштио и донео преписе дотичних царевих наредаба, и саопштаји ти врло су радосно примљени у Цариграду. Зар као израз тог новог споразума међу Цариградом и Петроградом може се сматрати и тај спољашњи знак, што је портин гувернер од Источне Румилије измолио у Цариграду, да га у званичним приликама, а и иначе, не зову Алеком-пашом, него Богоридесом. Као таки неће носити ни фес; ни иначе друго спољашње обележје портиног званичника, него све народно бугарско.

Као што „Пол. кор“. из Трнова јављају, депутација од шест чланова народне скупштине, која ваља кнезу Батембергу да саопшти његов избор за бугарског кнеза, поћи ће на пут тек по повратку кнеза Дондукова из Ливадије, дакле као јуче 28 о. м. Међу тим новоизабрани кнез добиће ексекватуру од цара из Ливадије. То је све, што се за сад јавља из Бугарске, где су политички догађаји застали, док не дође нови кнез.

Из Букурешта се јавља, да је већ по целој Румунији почела агитација за изборе за ванредну скупштину, која ваља да ревидира VII. чл. државног устава. Тај чланак говори о невероватности Јевреја у Румунији, а по што им се по берлинском уговору морају поделити сва политичка права румунских држављана, то се сазивају коморе ради ревизије те установе. Либерална партија издала је већ проглас на бираче, у ком вели, да данашњи век истина не допушта, да уживање политичких права зависи од какове вероисповести, али корист румунске државе и народа не допушта да се под отим изговором стотинама хиљада праве у романску народну породицу. Дати Јевејима политичку равноправност значило би, један од најдеструктивнијих елемената пресадити у Румунију, елеменат, који би свагда готов био, служати ма каковој страној инвазији за авангарду. Из тога се види, да су романски либералци противни еманципацији Јевреја, те да ће по том борба у коморама бити жестока.

Од других великих „питања“, која су у општој политици на дневном реду, долази на прво место грчко питање. Ако и где, у том се питању васколика јевропска дипломатија показла у свој наготи своје тромости и изнурености, као што је свугде, где нису у опасности њени себични интереси. Познато је, каквим су све „финтама“ и изговорима дипломати на Златном Рогу одуговлачили решење тог питања и извлачили се испод наредбе берлинског уговора, која бар донекле испуњава жељу грчког народа. То је било тако све дотле, док није дошао вадинктонов предлог, да се решење тог питања повери конференцији дипломатских заступника страних сила у Цариграду. Ма да тај предлог још није од свију ни у начелу примљен, јер се ломи још о ту велику ствар у којој форми да се воде преговори, да ли на правој конференцији, или просто преписком, опет он није напуштен, и сад се о целој тој ствари ово чује. По „П. Л“. Порта је 21 о. м. управила окружницу на своје заступнике по великим дворовима и извјавила, е је готова, суделовати на посланичкој конференцији која би се ради грчког питања састала у Цариграду. Међу тим додаје исти извештај, цариградска дипломатија слабо се нада каквом успеху од оте конференције, по што султан никако није вољан, уступити Грчкој варош Јањину, коју §. 13. берлинског конгреског протокола Грчкој досуђује.

У последње време било се нешто заћутало о мисирском спору, али сад опет избија на површину, и то не у најбољој форми. Кедив нити се обзире на Француз, ни на Инглеску, па ни на султана. него ради на своју руку. Инглески министар већ је отишао из Кахире, француски ће на брзо за њим. По „Преси“, кедив је рекао инглеском ђен. консулу Вивијану, да не може попустити, бојећи се за свој престо; шта више, он се у велико спрема за све могуће евентуалности, рачунајући на помоћ Италије, Русије и Немачке. Шта ће нарочито Инглеска у тој ствари радити, на то мора свак бити радознао.

После онога, што је већ на овом месту речено о конвенцији о окупацији Новог Пазара, слабо се што чује о тој ствари. „Ештански Лојд“, који је познат као рог андрашијев у спољашњим питањима и онима, где излази на среду одношај ове монархије спрећу других сила, пише, да не треба ни мислити, да ће се још овог лета спровести иста конвенција, већ ни са чисто војничких разлога не. Осим тога, што би се путеви дуж Дрине морали оправљати и подизати велики стовари хране и цебане, морали би се још утврдити нека погранична места, пре но што пође војска на Плевље и Преполе. Услед свега тога, андрашијево би се гласило задовољило „моралним успехом“, који је садржан већ у том, што је конвенција закључена, а саму конвенцију „просто самој себи оставити.“ Из тога се види, да мора још нешто бити, а не само природне непогоде и велики трошак, што отежава „шетњу у Нови Пазар.“

Од унутрашњих питања у овој држави највише обраћа на се пажњу покушано поравнање међу Немцима и Чесима. Но слабо се што и о њему чује, новине га тек академично претресају. Једино, што се позитивно о њему чује, то је вест „Политике“, која вели, да ће после духова почети конференције о поравнању међу чешким и немачким (чешко-немачким) посланицима. Од стране Немаца водиће преговоре Херпст, Шмејкал и Барајтер. „Покрок“ допуњава ту вест, па вели, да ће осим поменутих особа од стране Немаца суделовати ту још Валдерт и Винер. На ком ће се основу водати ти преговори и под којим условима, то се ни од куд не навешћује.

Из листова.

Под насловом „Дебата о помађарењу народних школа у Угарској“ доноси прашка „Политика“ овај чланак:

„Чудноват је то призор, што га је произвела у угарском сабору дебата о „обвезном учењу мађарског језика у народним школама.“ У тренутку, кад се цео јевропски исток преображава еманциповањем народних елемената, што су до сад били потлачени, — у том тренутку немају Мађари друга посла, него да народностима угарским наметну нове окове, против којих се осећај сваког Немађара силовито опире. Није доста, што је мађарски језик уведен у сва звања, у судове, у више и средње школе, није доста, што државна власт свим дозвољеним и недозвољеним средствима ради на томе, да распрострe мађарски језик, и што се и онако мађијски народносни закон у сваком поле по народности поспешном параграфу најеклатантније вређа — све то није доста, него би Мађари хтели да и немађарској деци улије мађарски језик, да би што пре заборавили матерњи језик, те се однародили. Срећом су Немађари у земљи у тако огромној већини напрема Мађарима, да ће цео покушај помађарења увођењем мађарског језика у народне школе остати пуст санак. Словенска и румунска деца ће истина мало натуцати мађарски, докле им се даје настава у том језику, али ће тај туђински језик за два три месеца опет заборавити, чим одрасту, па се лате својих сеоских послова, јер код плуга се доиста не може поставити учитељ, који ће ићи за земљеделцима, да их вежба у мађарском говору! У словачким, румунским, српским и саским жупанијама нема никога, с ким би сељак могао мађарски говорити. Може човек по 20—30 миља путовати у насоколо, па неће чути ни једне мађарске речце. Није дакле то помађарење, чега се боје народности, него се они боје још жешћег гоњења народних елемената поводом покушаја тог помађарења, па онда још већег корумповања средње интелигенције у земљи. По законском предлогу о мађарском језику у народним школама оцењује мађарски школски надзорник и у вероисповедним учитељским школама квалификацију учитељеву у погледу знања мађарског језика. Ако исти нађе да није квалификован у мађарском језику, то ма да приправник иначе има изврсну квалификацију за учитеља — не може он у опште добити квалификације за учитеља, па према томе не може бити ни учитељ. Па ко пресуђује ту квалификацију? Школски надзорник, који је од државе плаћен и постављен за пропаганду мађарског језика и „државне идеје“. Колико ће пута ту не знање мађарског језика, него мађарска свест бити меродавна за квалификацију учитељеву! Зар тиме нису широм отворена врата великој корупцији? Али и у самој народној школи биће настава мађарског језика повод пропаганди мађаштва. Словачкој и румунској деци мора се омразити њихова народност и језик, и деца се морају пустити да дођу у сукоб са самим својим родитељима, а тиме ће се захватити у светињу породичну.

Није дакле чудо, што су се, обзиром на то, народносни заступници на угарском сабору одлучно морали дићи против тог законског предлога о мађарском језику у народносним школама. Срби, Саси и Румуни, без предходног договора, стекли су се ипак многобројно на угарском сабору оног дана, кад се отворила дебата. Од Словака није наравно био присутан ни један заступник, јер три милијона Словака нису кадри да изберу ни једног једитог народног заступника, што се даје појмити, кад се узме на ум, да Мађари при изборима просто употребљују силу против Словака, као и код једног од последњих избора, где је мађарска изборна комисија, кад је видила словачку већину, избор просто одгодила.

Дебату о помађарењу народних школа отворио је Сас др. Зај. Саси су се одржали овога пута мушки, па и сами Саси од владине странке. Зај рекао је изврсно, да су највећи шовинисте у Угарској „неофити“: из свих народности сакупљени људи, који у мађарству налазе свога рачуна. Ствар је изишла смешна, кад се после Заја дигао један Србин од владине странке, па је с патосом држао славопој помађарењу народних школа. Био је то неки др. Стојковић, пређе жупанијски лечник, који је због разних поступака при рекрутацијама

ИДЕ ДОДАТАК.

Додатак „Заставе“ к броју 62.

дуго био под истрагом, али кога је после влада баш у пређашњем изборном срезу дра Милетића под нечувеном пресијом дала изабрати за заступника. Но на срећу од свих народносних посланика, што су у владиној странци, био је **један** и Стојковић за предлог, а **сви остали** — што до сад није никад било — говорили су **против** владиног предлога.

Највећег утиска учинио је пак говор дра **Полита**, око кога се — могло би се рећи — цела дебата окретала. Ниједан мађарски говорник није пропустио да на тај говор опширно не рефлектује. Тиса и Трефор одговорили су потанко на тај говор. Др. Полит, по што је истакао разлику међу одношајима запада и истока јевропског, па онда означио несмишљени смер са законским предлогом у **педагошком** погледу — споменуо је најпосле и какво је право име томе детету. Народносно питање — рече он — сматрају Мађари као **питање силе**. Али ту баш и лежи опасност по Угарску. Питања силе могу само **велике државе** и **велики народи** покренути. Средње, мање државе и народи стављају питањем силе своју егзистенцију на коцку, па је указао на Пољаке и на њихов поступак према Малорусима и Козацима. Био је то као електричан удар, кад Полит рече: Козаци постоје још, али Пољске више нема; па кад је на завршетку свога говора рекао: Угарска има истина тисућегодишњу повесницу, и ту стародавну „Хунгарију“ волимо ми сви, али онај „мађарорсаг“, што ви хоћете да створите, једва броји 40 година и био је већ у том кратком времену у највећој опасности са својом егзистенцијом, — произвео му је говор огроман утисак.

Између мађарских заступника којих има близу 400 нашао се само **један** и **једини**, **Лудовик Мочари**, од крајње левице, који је говорио **против** предлога. Његова патриотска дужност — рече он — налаже му, да опомене на опасности, које би погледом на велике догађаје на истоку **огорчењем народности за Угарску могле настати**. Наравно да су Мочарија најжешће напали са свих страна, а понајвише његова властита странка, у којој је он од толико година један од најзнатнијах чланова. Највише су му прекоре чинили с тога, што се у многоме слаже с дром Политом.

Саси **Гебел** и **Хохгреф** позивали су се на автономно право саско у погледу њихова језика и школа. Гебел је читао нека места из неког говора Тисиног и Трефоровог од године 1861., кад су народностима обећавали златна брда. Србин **Сабовљевић** указао је изврсним говором на злоупотребу, коју Мађари терају с „угарском државном идејом“. Милош **Димитријевић** (кр. саветник и бивши школски надзорник) доказао је несмисао са педагошког гледишта. Али је од уништавајућег утицаја на министра Трефора био говор председника српског школског савета дра **Максимовића**, који је готово два сахата говорио. Трефор је с неком остентацијом рекао дру Политу, да педагози друкчије мисле, него др. Полит. Др. Максимовић изнео је хисторичку скицу школства у Угарској, па је побијао министра просвете у свима тачкама. Он рече министру просвете: ако он зна за боље ауторитете у педагогији, него што их је др. Полит цитирао, нека их само каже, који су то. Веома добро му је испала за руком реплика против министра-председника у погледу Србије. Ако министар-председник указује на одношај између Срба и Румуна, тај би одношај могао само онда постојати, кад би у Угарској било 13 милијона Мађара напрема 2 милијона Немађара, али не, кад има само 5 милијона Мађара напрема 10 милијона Немађара. У првом случају неби Мађарима доиста ни требао такав законски предлог. У осталом посрбљују се Румуни у Србији лако, јер су једне вере са Србима, а то је на истоку важан фактор. Насилним мерама пак у школама неће нико у Србији посрбљивати.

Румунски заступник **Роман** држао је извртан говор, који је трајао два сахата; у том говору доказао је, да нема ни **једног** **јединог** **параграфа** у народносном и школском закону, који није напрема народностима повређен. Народности су са свим **без заштите**, и он се нада заштити само код круне. Кад је **ту** реч изустио, ухвати председник за звонце, али није смео да звони нити да заступника позове на ред.

У целој дебати показала се велика надмоћност мале групе народносних заступника. Али духови су јако узрујани, и **Роман** је имо право, кад је рекао: „Ми се у питању народности и језика приближујемо 1848. години.“

ДОПИСИ.

(—ив—) Беч 6. маја. (Са **Балкана** из **Русије**. **Разно**.) Бугарска народна скупштина, која је зготовила државни устав, уредила све како ваља за ондашње прилике, завршила је свој рад избором кнеза. Пре осам дана при затворени врати изабраше браћа Бугари једногласно секонд-лајтнанта из Garde du corpo немачкога цара, а унука рускога цара, принца Батенберга за кнеза под именом Александар I. Најновији владалац јевропски је младић од својих двадесет и неколико година, војнички образован човек, пун енергије — даровит. До сада га потврдише све велесиле, које берлински уговор склопише, па и сама порта, за бугарског кнеза и он сада у Дармштату очекује изасланике бугарске народне скупштине, који му долазе са понудом кнежевске круне. Принц Батенберг а сада Александар I. по руским листовима хоће да пређе у православну веру и вели се да је тога ради већ јавио своме деди и изразио да хоће у самоме Петрограду да се крсти по нашем православном обреду. Обистинили се ова вест, то ће га Бугари још већма оволети а тиме ће и по наследнике боље да буде. По свима крајевима бугарским радости краја нема, вароши и села славе непрестано дан, када добише свога господара, који ће да влада по вољи народа бугарског, по црквама држе се благодарениија а ексарх бугарски већ је издао наредбу да се свуда по црквама читају молитве са именом новога кнеза — Александра I.

Досадањи гувернер Бугарски кнез Дондуков-Корсаков оставио је бугарску престоницу и отишао на позив царев у Ливадију, да тамо поднесе рачун о своме деловању око уређења Бугарске. Приликом опроштаја му са Трновљанима поздравио га је начелник трновски свечаним и велеважним говором, у коме изрази благодарност бугарског народа према Русији и цару руском, у коме нагласи верност и оданост према новоме господару Александру I., који је за време рата под Плевном био око свога деде рускога цара Александра II. Кнез Дондуков-Корсаков захвалио се Бугарима на лепоме предусретању и оданости те је отпутовао носећи са собом најлепше успомене.

По страним листовима врло се много писало о арнаутском насртају на Србију и о трајању те инвазије, много се писало али много и лагало. У целој ствари стоји да су Арнаути 18 пр. м. упали са 1500 момака и да су пограничке пределе пустошили до 22 пр., м. али су одбијени од српске војске, која се врло добро држала, ма да је бројно била мања. На дан 22 пр. м. било је окршаја и ту је пало преко двеста Арнаута. Штета почињена Србији износи на подруг милијона франака и то влада српска са пуним правом тражи од порте, код које је протестирала због сакупљања добровољаца, у Новом Пазару и целој околини тога диштрикта.

Због учињеног атентата у Петрограду још непрестано затварају сумњиве личности. Међу затворенима налази се и неколико уважених женскиња, тако н. пр. жена царевог лекара др. Поткина, нетолико грофица и принцеза. О последњима држе да су у договору са вођама револуционарног одбора, који у своме листу „Земља и слобода“ пориче сваку свезу са атентатом Соловијевим, тврдећи да последњи спада у сасвим другу секту револуционарску, а никако међу нихилисте. Ексекутив одбор тражи правду за све без обзира на сталеж и друштвени положај појединаца и када то постане биће задовољан. Тако пишу „Колинске новине“ наводећи поједине чланке из „Земље и слободе“. — Трговачку варош Орондуг удесио је кобан удес. Пожар ја упропастио силесију робе и кућа, штета је преголема. Становници остадоше без куће и кућишта. По целој Русији купе прилоге и склапају се одбори за потпомагање погорелаца. Пошто су зграде биле већином дрвене, то се може слободно рећи да је велика већина пропала у пожару.

Српски тамбураши из Вуковара под управом Ђоке Живковића свирају на овдашњој опери у балету Aus der Heimat“ српске народне игре на опште задовољство публике. Првога маја на особено захтевање Њ. Величанства свирала је та српска капела у Пратеру у царевом дворцу за време дине-а скоро сама српска парчад и ту се допадоше наши вуковарци тамбураши. Због добре свирке, која је овде врло припозната, интересује се бечка публика врло јако за њих. Што су тамбураши овде и што је баш вуковарска капела заслуга је вредногa конзерватористе Тодора Андријевића-Румљанина, који је овде о трошку српске владе. Младоме пријатељу Андријевићу момемо слободно честитати на успеху и оном похвалном писму, што је од дворске опере добио.

—н— у Срему на **Ђурђев-дан**. (**Одјек** из **Срема** на **расправу**, **у погледу уважања мађарског језика у српским основн. школама.** **Једна озбиљна реч шајкашима**,) За ово кратко време, а после сребрне прославе Њихових Величанства, догодила се је на сабору угарском позната врло занимљива појава, која заслужује велику пажњу не само од српског народа већ и од целог образованог света.

Позната је већ стара песма, да је **мађарска** влада поднела мађарском сабору законски нацрт о уважању мађарског језика — као предмета облигатног — у српским основним школама. Тај нацрт, као што знамо подастрео се је сабору, да овај по својој вољи или боље рећи **не вољи** реши то замашно натурено питање. Ово питање дало је народносним посланицима угарске агију, у опширност самог предмета мушки утицати и навали помађаривања, које дубоко и у саму екзистенцију немађарских народа у угарској отровно засеца, подупрети се. Тим законом вољни су Мађари угушити и посљедњу клицу плама и родољубља, — мисле а и отворено на том бдију да преливу све народе живеће у Угарској у Мађаре. (?) Од тока саме саборске расправе видиће се, колико ће та јабука зрети, какав ће правац па и саму кулминацону тачку достићи.

Ми ће мо се овом приликом на ток досадањег саборисања осврнути и бацити паралелно-критички поглед на наше јаде и невоље с ове и оне стране Дунава. Неможемо прећутати а да непозљедимо наше још незарасле ране, које су усљед уважања комунални школа у троједници настале, а да макар и нехотице непомислимо на зао удес, који нас је од једноплемене браће задесијо ваљда као неко „уздарје“ међусобни солидарни одношаја. Срби у троједници претрпише том приликом грозан „братски“ удар, под којим притиском и данас дане трају. То учинише они Хрвати, који за времена Баха и Раух-Вакановића са Србима солидарну алијансију за обрану и нападај склопише, обећавајући једно другом узајамну верност и слогу а проти навали Немаца и Мађара. Па шта сад? Сада смо за искрено братско пријатељство осуђени да кајемо то горко искуство. Хрвати ће кад тад морати увидети, да су отуђујући Србе од себе у велику погрешку пали, — да су грдан јаз створили, бацајући се у крило онима којима управо та племенска борба, између Срба и Хрвата у прилог иде. Историја, као непристран судија показати ће колико смо ми право имали. А шта да кажемо за Србе с оне стране Дунава, који су може бити и више претећим опасностима изложени. Шовинисте мађарске као корманоши данашњег државног брода, којима „благостање народа“ и сувише на срцу лежи наперили су своје оштро копље на све што није мађарско, зар да законом ујемчено автономно право наше цркве и школе скрше? Зар да патнички српски народ, ни у оквиру своје скучене автономије мира нема? Зацело да га нема. То потврђују данас и сами фактични чини. Глас, којим су народносни посланици Срби, Саси и Романи у Будим-Пешти, у овом епохалном добу за светињу народа, подигли јесте глас свеопште жеље. Бити и небити, као контрастни појмови избише данас на површину, око којег се котура држављанско право па и сама слобода креће.

Нека је **част** и **слава свим народносним посланицима а поглавито српским** осим **једног** **једитог** „**Потурице**“, **што су знали и умели у обрану свог народног права јуначки устати. Живили!**

Овом приликом неможемо, а да своје погледе и на српску метрополу, — на српске црквене великодостојнике неуправимо. Та зар ће они мићи мирном савешћу гледати пропаст своје цркве и школе, или ће попут романски енергичан протест на дотичном вишем месту уложити у обрану проти помађаривању своје паствe, — свог подмладка. Време је, да се и они једном из летаргије тргну и увиде грозећу опасност на небу српскоме. То од њих с правом васколики народ српски и изискује.

Хоће ли народни вапај српске црквене великодостојнике оглушити или не, показаће најближе време. —

У 58 броју „Заставе“ између остали, читали смо и говор шајкашког посланика Пере Стојковића, што га је на сабору угарском у зао час држао. Шајкашка, то гњездо српски соколова, јели и у сну икада помислити могла, да ће им посланик, — па још на жалост Србин — њихово најсветије право, њихове осећаје по тако јефтину цену непријатељима српства у овако одсудне дане, продавати? Хоће ли свестни шајкаши и надаље равнодушно тај жалостни призор гледати, или ће као опробани синови српског народа сви листом као један у обрану свог најсветијег права устати и за времена таком злу лека потражити?

Сад ил никад покажите целом свету колико још српско срце у вама бије.

Из Торонтала 19. априла. — (**Срби се селе**. — **Хајка на вухере** и **наши „родољуби“**. — **Наши трговци** и **трговина у чивуцким рукама**.)

„Коме је неправо, нек иде!“
Рекао —? Где —?

Народ у Торонталу! Српски народ попаособ! Једаред смо већ рекли и описали боле и јаде, што их Торонталац трпи; али какве терете сноси и како тешко дише тај народ, то се скоро описати не да. Та човек би требао да са својим очима види невоље и својиш ушима чује тешке уздахе, — па да јасна појма о ствари има. — Но за нас као да нема лека, нема спаса, ми као да не можемо напред, јер нас је и — Бог заборавио. Ми ништа не знамо, ми ништа немамо, ми смо провели (?) зиму, да сад у пролеће спаса у другој земљи тражимо. Не кажемо, да други народи у раскошу живе, али Торонтал по нашем мишљењу заостао је у сваком погледу иза других аустро-угарских сретнијих жупанија бар за 50 годинА. (Допада-о што њима једнако а може

нашом сиротињом издржавамо толике званичнике, што нам суве натерују, изгледамо помоћи, која нас — не познаје. Узмите тај случај, да једна општина по 14 хиљада форината годишње данак плаћа — одкуд и како, то само немилосрдне „горчиле“ и продани јастуци, перине, коњи и краве причати знају —, али запитајте те општине, да ли сељак има извора, одкуда ће бар оно накрмити, што је за данак платио, има ли општина честитих друмова, канала и мостова, има ли жељезничких пруга да и не говорим о каквој помесној према одношајима удешеној индустрији! А куд се тај новац дева, то можемо нагодити, кад на дизпозиционе јасле погледамо, са којих толике денунцијације на најлојалније и најверније грађане домовине ове лете! —

Дакле све нас је оставило, па и мати земља одказује капитал, јер јој камате не враћамо, управо враћати не можемо, — а онда, је ли чудо, и није ли довољно узрока појави, **што се у нашем народу појавила нужда, да код прекосавске браће кућиште тражи?!** Под каквим условима прелазе породице српске у Србију, то ми је непознато; али се на томе у велико ради и са владом српском преговара. Да ли се пак са нашег гледишта одобрити може та појава, остављамо штованим читаоцима да пресуде. Ми ћемо само још навести мњење простог народа, које смо толико пута слушали, да се види шта народ о савременим догађајима мисли. Неки нам овако причаше:

„Та јел' истина, бога ти господине, да је народ уст'о у тој околици, па је кажу тук'о кнеза и касира, па ће и натароша, што су порцију наметали. Е није да виш, то шала! Па веле да је нека путација од Бо.....а баш до цара от'шла и каже цару: ми не можемо више код тебе остати, глобе нас ти поглавари, па онда, ето виш, толике порције да плаћамо — а да л ти, царе, кад видиш те новце?“ Кажу да им је цар казао: „Ја незнам и нисам вид'о те новце, али причекајте тако — за 14 дана, можда ћу ја доћи у Панчево, па ћу видити што се моји граничари од мене селе! Па виш кажу да је цар прош'о и отиш'о у Панчево.“

Сирома народ, још му је једина утеха светли владар, к њему очи упире! Овде се и нехотице сећам молбе раденика градачких, којом су молили Њихова Величанства, да би о прослави 25-тогодишњег брака милостиво наредити изволели, да се одело и друге ствари из заложница бесплатно врати, које зу лањске године заложене биле, јер, вели се, народ и радeник **нема рува стајаћа** да обуче и прослави дан, кога цела држава слави! — А мој народ? Не мислим овде оне, што народним знојем жеђ гасише и блага гомилаху, већ сељака-радена-патника. Сузе ми полету, кад видим Србина, да се још „ликом опасива“ — па још му се живети неда, још му његово име и понос газе браћа и не браћа, још комунал не — — — — —

Данчин.

Вести из народа.

Из **Земуна** нам јављају, да се тамо склопио одбор, који је уз суделовање земунске српско-црквене певачке задруге, гђце Маријане пл. Максен, г. М. Топаловића, ликовоће српског црквеног певачког друштва, и г. Р. Мелхера из Београда, приредио на ђурђев дан **вечерњу забаву** с говором, певањем, свирком и игром у корист сироте породице умрлог српског песника и књижевника, **Ђуре Јакшића**. После академичког дела забаве играло се. Међу играма налазимо једну народну више друштвену игру: **лесе**, — појава, коју би требало пригрлити, па је више неговати по нашим забавама.

Нови Сад 28. априла, — Ми смо већ једном напоменули па овоме месту, да се од српског епископата очекује, да ће устати у обрану народног језика, када законски нацрт о уважању мађарског језика у основним школама, којег је угарски сабор већ примио, и у горњој кући на расправу дође. Ми и опет поново дижемо свој глас и напомињемо српском епископату ту жељу и очекивање народа српског. Право гласа и места у горњој кући српским епископима ако се и у овако важним и по народ наш судбоносним приликама не буде вршило, онда заиста неразумемо, када ће се у опште вршити и у којим другим приликама. Извештени смо, да ће од стране румунског епископата сам митрополит Мирон Роман заложити свој глас у горњој кући против горе поменутог закона. Осим њега учествоваће још и други у расправи у хатар народносног принципа и против мађарског језика као облигатног предмета у основним школама. Кад већ није судбина тако донела, да српски епископат у тој борби први коло поведе, ваљда неће последњи остати, или, што би још горе било, ваљда се неће сам искључити из те борбе! Патријар Рајачић, Платон Атанацковић и други архијареји српски у сличној прилици знали су устати у обрану народног права. По саме данашње црквене великодостојнике наше, било би чајблажијем изразу јадно, ако би они и овога

пута иза својих предходника заостали. Ми учинисмо своју публицистичку дужност, а српским архијерејима — Бог, а душа!

— Са нагомиланог материјала пропустисмо изјавити, како је обављена овде напоменута „беседа с игранком“, коју је приредила овдашња срп. виша девојачка школа у своју корист 21. априла (3. маја) о. г., а сада накнадно извештавамо, да је ова „беседа“ далеко боље и лепше испала, него што смо и очекивали. Штета, што је киша баш на један час пред почетком „беседе“ онако јако отпочела падати, да је млогима спречила долазак, особито оном свету из даље, јер се млоги спремише, а не добише кола. Ипак, крај свега тога била је „беседа“ врло добро посећена, јер се млоги свет упутио само да чује, како наш омиљени и поштовани вештак др. Јован Пачу извија на гласовиру своје и „српске“ звуке. И заиста, ко је год био на овој „беседи“ па чуо оне умилне, оне нежне звуке, што их вешти прсти г. дра Ј. Пачуа изведоше, дуго не ће заборавити оно уживање, које га је на часак пренело у више духовне светове. Нека је дакле и наша хвала г. дру Јовану Пачуу уплетена у оном венцу, што су му га ученице ове школе у злату увезле за труд и пожртвовање његово. Он није жалио да дође чак из В. Кикинде, да нам пружи то лепо уживање, и да припомогне полету нашег младог вишег женског завода, који је баш у овим кобним данима позват, да чува и негује народну свест и народни дух. Жао нам је, што морамо овде констатовати, да се у Новоме Саду није могла наћи ни једна српска кућа да на ову цељ и срп. вештаку пружи свој бољи гласовир, него се морало прибећи мађарској „даларди“ за помоћ, док су међутим страни вештаци пунили своје џепове на срп. гласовирима. — Покрај др. Ј. Пачуа одликовала се и деца својим лепим и умилним песмама и декламацијом. Публика је у свему задовољна била, те можемо с пуним задовољством изразити наше особито признање на труду и заузимању том учитељском телу, а наиме младоме г. А. Јорговићу, који је дечицу спремио на онако складно и умилно певање. Не мање заслужују хвалу и госпе, које двоје сиромашне школ. дечице, што су онако красно отпевале „двопев“ и „снегу“, обдарише хаљинама. — Извештени смо, да је на ову цел до сад пало чистих 325 фор. што је врло леп знак, особито кад се на ум узме, да је код нас публика ове године претоварена била, које народн. позиришћем, које другим забавама и поклонима.

НОВИЈЕ.

— Ђен. Филиповић пошао у четвртак по граници, да надгледа земљу.

— У петак се састала угарска регникоплрна депутација која ваља да обнови финансијско поравнање са Троједницом. На дневном реду избор председника.

— У Бугарској се распростире царева прокламација, (Ваља да претходиваца оне, коју је донео ђен. Обручев. — У.) у којој се опомињу Бугари, да не дижу нове немире, због којих би их Јевропа немилостиво казнила. Цар иште, да се славном рату од 1877. учини крај; Ко Бугаре још позива у бој, тај је бесомучник или издајник. Стрпљење и мир, то за сад мора бити лозинка Бугара.

— „Руска агенција“ јавља да је ђен. Обручевим султану предано својеручно писмо царево и прокламација на Бугаре у Румилији, изазвала пријатан утисак на султана. Султан наручио Обручеву, нека јави јевропској комисији у Пловдиву, да он (султан) не ће извршити право, које му берлински уговор даје.

— Иста пише, да кнез Лобанов полази у Ливадију, да тамо дочека ванредног посланика султанова, који носи цару одговор на писмо, што је донео султану ђен. Обручев.

— Иста даље јавља, да су Немачка, Аустро-Угарска, Инглеска и Француска признале избор кнеза Батенберга за бугарског кнеза.

— Астрагански гувернер јавља 25. о. м., да се у истој гувернији појавили случајеви врућице (тифуса) с оспом, против чега су учињене нужне мере. У осталом опште стање здравља повољно је.

— Петроградски дописник „Бечке вечерње поште“ проглашује све извештаје страних новина о петроградским приликама као по све не основане. Нарочито није истина, да је Русија као поткопана од нихилиста и да стоји пред почетком револуције. Предузете строге мере учињене су за умирење публике. После гуркових строгих наредаба није се дизала никаква демонстрација. Свега је позатварано 2000 особа, а не 4700, као што је јавио неки париски лист. Од отих су неки пуштени после првог преслушања, а неки одведени у данабурске казамате. Међу оними, што су остали у Петрограду, надају се, да је већина вођа нихилистичких. Народ је веома огорчен на сазаклетнике.

— Марки Сализбери написао у новинама изјаву, где исправља, није рекао, да руска војска 3. (по рим.) августа не сме остати јужно и западно од Балкана, него јужно и западно од Прута.

— Одбори левице француског сената 8. маја по рим. једногласно се изјавили за повратак комора у Париз, и узели у вид Тиљерије за сенатора сабориште.

ПРИПОСЛАНО.*)

Изјава

10 бр. „Стармалог“ од ов. год. донесе ироничну опомену штампарије А. Пајевића у којој и мене за књиге дужи са 23 фор. Да неби моји пријатељи и познаници имали Пајевићевог појма о мени, то ево шта је у ствари.

Арса Пајевић је мени његове књиге слао у комисију, не питајући може ли то овде проћи. Он ми дакле пошље књиге а после тога и рачун у ком само суму новаца иште не питајући је су ли књиге продате или не. Он мисли ваљда ја сам г. Геца, па ћу ома руке у џеп, да само њега намирим а ја после да вадим очи са његовим књигама како знам. Заиста паметно!

Прозревши ту тенденцију Пајевићеву, напишем му и упитам га: шта ћу са непродатим књигама чинити, па ћу му онда рачун измирити; али Арса Пајевић не ће за добро одговорити, а сад ето видимо где је у „Стармалом“ ударио у добош тога ради, заборавивши на пословицу: „Ко шта чини све себи“ Само незнам шта је Ар. Пајевић с тиме хтео, кад он с тим његовим књигама и рачунима меша и онако подругљиво спомиње „родољубље. Или је он ваљда родољубивији?

Он се може по „Стармалом“ колико оће разметати, кад читаоци плаћају нека и то читају, мене пак неће морално оборити, јер моји пријатељи и познаници познају мене, а ваљда су већ познали и тог „родољуба“ (!) Арсу Пајевића и његову „родоуслужну (!!) штампарију.

У Госпођинци на ђурђев-дан 1879. М. ПЕЈИЋ.

*) За ствари под овом рубриком не одговара Уред.

ДОБРОВОЉНИ ПРИЛОЗИ

на поплављене сегединске и потиске становнике.

(Свршетак.)

Скупио г. Стеван Медурић: Тома Зековић 1 ф. Радослав Хорват 1 ф. Фуксофер 1 ф Стеван Завишић 2 ф. Васа Петковић 50 н. Ф. Волф 1 ф. Радовановић 3 ф. Стеван Тот 2 ф. Бранко Мушицки 50 н. Кузман Дабижић 1 ф. Коста Стајић 1 ф. Браћа М. Поповић 1 ф. Н. Димитријевић 1 ф. Адолф Хентл 1 ф. Др. Милутин Татић 2 ф. Јосип Хаас 1 ф. Псајдинг 2 ф. Н. Н. 50 н. Антон Бахман 1 ф. Ђорђе Гавански 1 ф. Тулнер 1 фор.

Скупила „Српска читаоница“: Српска читаоница 10 ф. Тома Хаџић 5 ф. Гавра Плавшић 1 ф. М. А. Јовановић 1 ф. Шрајбер 1 ф. Влада Стратимировић 1 ф Шпаркаса скупила: Полак и Керби 5 ф. Даларда скупила: Обермилер Гавра 10 ф. Скупљено у гостионици код „Јелисавете“: Рудолф Штраурер 10 ф. Г. Георгијевић 1 ф. Скупљено у гостионици код „зеленог венца“: Шнајдер ђерђне 10 ф. Лујза Новак 5 ф. Марија Тибалд 5 ф. Јелена Талапка у сребру 2 ф. Јелисавета Хиршман 1 ф. Сима Маринковић 5 ф. С. Николић 2 ф. Мор. Просниц 5 ф. Терезеја Каупа 3 ф. Ирина Шнајдер 5 ф. Ида Саутер 2 ф. Д. Кода 1 ф. Вилемина Цетл 2 ф. Н. Н. 2 ф. Скупљени у гостионици код „беле лађе“: Димитрије Савић 2 ф. Александар Дејановић 1 ф. Јосиф Шпанагл 1 ф. Антон Саник 1 ф. Емилија Алексијевић 1 ф. Матија Илић 3 ф. У. Х. 50 ф. Н. Н. 40 нов. Скупљено у гостионици код „белог вола“: Иг. Турм 3 ф. Шпенгел 1 ф. А. Цупингер 2 ф. А. Станковић 50 н. Вићентије Швел 1 ф. Јозеф Шлихт 2 ф. Мартин Вариц 50 н. Јосип Шпилер 2 ф. Јаков Леви 50 н. Драгутин Хорват 50 н. Драгутин Штајндл 1 ф. Ј. Киндфелд 40 н. Павловић 1 ф Андрија Шандор 20 Сима Хофман 20 н. Ник. Станисављевић 1 ф. Ник. Симон 1 ф. Данило Циглер 50 н. Леополд Шихт 50 н. Симон Лебл 50 н. Адам Симон 50 новч. Георг Милитар 1 ф. Стеван Томашевић 40 н. Јосип Шпилер 2 ф. Јосип Шпилер старији 1 ф. Георг Хубер 1 ф. Георг Книил 1 ф. Фрања Холицки 50 н. Терезија Шпилер 2 ф. Ј. Бауер 1 ф. Ј. Трајер 1 дук. Емилија Рат 1 ф. Драгутин Хајзлик 5 ф. Петар Хомолка 1 ф. Пера Булић 40 н. Симон Рајс 50 нов. Јосић 1 ф. Ђока Јовановић 1 ф. Лоренц Шпилер 1 ф.

Скупљено у гостионици код „Камиле“: Сима Каракашевић 1 ф. Милан Лојнић 50 н. Михаил Нађ 50 н. Н. Н. 10 нов. Имре Мези 20 нов. Матија Кључаревић 20 нов.

Скупљено у грађанској мађарској касини: новосадска грађан. касина 20 ф. Стеван Лобмајер 10 ф. Фрања Горјуп 5 ф. Стевен Жимонд 3 ф. Имра Бенде 5 ф. Павле Кемињфи 2 ф. Људ Голуб 5 ф. Стеван Бала 5 ф. Ахим 3 ф. Фрања Демски 4 ф. Илија лајтнант 3 ф. Миша Крацг 3 ф. Стеван Франкл 1 ф. Јосип Хорват 1 ф. Бранко Арнолд 5 ф. Јосип Халер 2 ф. ђорђе Копер 5 фор. Виктор Флат 1 ф. Аранка Клајнчек 5 ф. Етел Клајнчек 5 ф. Целестина Клајнчек 5 фор. Јосип Клајнчек 50 ф Јосип Хас 2 ф. Игњат Ертл 2 ф. Др. Јосип Лок 5 ф. Андрија Сакачи 5 ф. Лајош Салаи 5 ф. Ђула Рохоњи 5 ф. Н. Н. 1 ф. Кожикар 2 ф. Никола Порчек 2 ф. Антал Торма 1 ф. Ђула Влаховски 1 ф. Павле Бала 10 ф. Михајло Хорват 1 ф. Сарка Амбрус 2 ф. Фрања Чирет 1 ф. Хуго Вајскопф 3 ф. Камил Хаџић 5 ф. Јосип Мозер 1 ф. Август Цамбауер 3 ф. Бодроги Лајош 2 ф Јосип Цајнер 2 ф. Гавра Белохорски 1 ф. Јован Ковач 2 ф. Михајло Климко 1 ф. Лајош Пришталер 1 ф. Бранко Кулчар 1 ф. Драгутин Гаран 1 фор.

ОБЈАВА ЗА ЗУБОБОЛНЕ.

Целокупне жвакалице, као и поједине зубе, умеће без бола и врло јефтино по најновијој американској методи. Даље извршава сваковрстне операције.

Ординује сваки дан од 9 сати у јутру до 6 сати по подне у гостиони „царице Јелисавете“ бр. 22.

С поштовањем

Др. В. Дик,
зубни лекар.

ОДГОВОРИ УРЕДНИШТВА.

Г. Мил. Лук-ћу у Бечу. Примили, али је она ствар давнашња, те би за ширу публику мучно било враћати ее опет онамо. И иначе је много личнога, те с тога изостависмо, да се тако одијозна ствар не провлачи ваздан по листу, јер би после тога морали и противнику уступити места за обрану. Примите у осталом срдачно поздравље.

СТАЊЕ ВОДЕ.

⊙ Нови Сад	4 Мај	5·74	метара,	долази
„	5 „	5·85	„	„
„	6 „	5·90	„	„
„	7 „	5·95	„	„
„	8 „	5·99	„	„
„	9 „	6·05	„	„
„	10 „	6·14	„	„

РЕД ПЛОВ. ПАРОБРОДСКЕ

од 3 маја 1879 до даље наредбе.

Од **Новог Сада** у **ЗЕМУН** сваки дан у ½ 5 сата после подне, осим четвртка.

Од **Новог Сада** у **ОРШАВУ**: понедељником, средом и суботом у ½ 5 сата после подне.

Од **Новог Сада** у **ТИТЕЛ**: сребом и суботом у ½ 5 сата после подне.

Од **Новог Сада** у **БУДИМ-ПЕШТУ**: сваки дин око ½ 11 сата пре подне осим недеље.

Нови Сад 3 маја 1879. **АГЕНЦИЈА.**

ОГЛАСИ.

СТЕЧАЈ.

на упражњено учитељско место у Шиклошу годишњом платом од 480 ф. три хвата дрва, слободан стан — у школском здању — са баштом, за повторне школе добија из варошке благајне 21 ф.

У дужност спада учитељу и цркveno појање и ако би био изабран и перовођство са списивањем општински преписивања.

Изискује се знање мађарског и немачког језика. Првенство имају знаци нотаног пјенија.

Рок пријаве траје до 1. јуна.

Из закључка главне скупштине српске црквене општине у Шиклошу од 3. априка 1879.

ЈОВАН ПАНДУРОВИЋ, перовођа. ЈОВАН пл. АЛЕКСИЋ, председник. 3—3

ЕДИКТ.

На овамо поднесену молбу становника новосадског **Димитрија** Јанковића, да се брак између њега и нестале му супруге Рахиле прозване Ангелине рођ. Лујански из **Панчева** коначно разведе, позива се овим речена Рахила, да за шест месеци од дана публикације овог едикта ради расправе свога предмета конзисторији овој или лично предстане, или пак место свога садањег пребивања означи, у противном случају поступиће се против ње у смислу постојећих у том погледу закона.

Из седнице конзисторијалне у Н. Саду 15. (27.) марта.

4—4 КОНЗИСТОРИЈА ЕПАРХ. БАЧКЕ.

Jndem wir in Neusatz nicht concertiren können, so erlauben wir uns ein P. T. Publikum aufmerksam zu machen, dass wir SONNTAG DEN 11. MAI 1879. **in Kamenitz, Donau-Gasthaus bei der Agentie** eine grosses

CONCERT und GESANGS-SOIREE

abhalten.

Die ersten Wiener Gaude-Brüder:

Josef Metz sammt Frau, **F. Glock, F, Richter, A. Katzenberg & Wagner.**

Höchst interresantes Programm.

Anfang 3 Uhr Nachmittag. — Entree frei.

Одликована на 9 изложби

БРАЋА КЕНИГШТЕТЛЕР

У НОВОМ САДУ

на житној пијаци у сопственој кући бр. 1761.

КОД „ЦРНОГ БУРЕНЦЕТА“

ФАБРИКА СИРЋЕТНЕ ЕСЕНЦИЈЕ

од 6 струка.

СТОВАРИШТЕ РУМА, ЛИКЕРА, ВИНА, РАКИЈЕ И ШПИРИТА.

Пробе и ценовнике бесплатно. 5—12

Особити угаљ за коваче

и више други врста најјефтинијег и најбољег

КАМЕНОГ УГЉА

држимо увек на стоваришту на нашој грађари

2—4 БРАЋА ШВАРЦ.

ОГЛАС.

Бечко фабрично стовариште мушких и женских хмљина за велико и мало, препоручујем своје лепо сортирато велико стовариште и то по најновијем фазону и по чудо јефтиној цени.

Мориц Бауер,

у Новоме Саду у, главној улици бр. 857 у јефтићевој кући.

1—3

ЈОДСКО КУПАТИЛО ЛИПИК у СЛАВОНИЈИ поштанска и телеграфска станица.

ЛИПИК

ВРЕО (51° R.) ЈОДСКИ ИЗВОР

особито је лековит за шкрофуле, сифилис, костобољу, реумативам, аусшлаг по кожи, женске болести.

Путује се од Беча или Пеште јужном железницом до Барча или Сиска; од Сиска пароброд ом, од Барча с колима.

Управа купатила шаље на захтевање добро покривена кола на горе означене станице.

Главно је стовариште те воде у Бечу код Heinrich Mattoni, у Пешти код Lud. Edeskuty. Radocsay és Banyay у Осеку код Gobetzky.

Извештај даје лекар купатила и дирекција.

4—4 **Др. Кери.**

У галантеријској и пирибершкој трговини

Н. ПАВЛОВИЋА

у Панчеву

упражњено је једно место за спомоћника и два шегрта.

Само права

Др. Попа

АНАТЕРИНСКА ВОДА ЗА УСТА

препоручује се од стране гд. доктора евугде, јер фалзификована не дејствује и шкодљива је.

Гд. Др. І. Г. Попу

ц. кр. дворском зубном лекару у Бечу Bognergasse 2.

Сретне успехе које сам ја и они моји пацијенти, који су као и ја праву анатеринску воду за уста употребљавали искусијо, обвезује ме да као лекар изјавим, да сам ја исту не само као једно од најбољи међ припознатим зубним средствима, него и као одвраћало проти учести устни боља, на које се многи туже препоручиваo и још препоручујем.

Беч. Др. Герх. Брант с. р.

Добити се може: у Н. Саду код Д. Кода, К. Б. Гровингер. Љ. Стефановић. У Панчеву: Т. Арсеновић, В. Х. Граф, Ф. Бауер апат. У Земуну: Д. Јовановића, Ф. Бенко. У Вршцу: А. Молдавањи, Сед. Штрах. У Белој Цркви: Ф. А. Вајгд. У Митровици: Г. С. Мијић. У Београду: Јов. Дилбер и Ј. Драшковци. 1—2

ПОЗОРИШНА ДВОРАНА.

Потписани примио сам гостиничарску радњу у позоришној рестаурацији и снабдео сам се изврсним мартовским пивом, добрим вином и јелом, те молим многопоштовану публику да ме удостоји својом посетом.

У Новом Саду 6. маја 1879.

Богдан Црнојачки гостиничар.

1—2

Мануфактурна пирибершка и шустерске ситнарије радња

ЂУРЕ СТОЈКОВИЋА

у Новоме Саду,

потребује једног доброг спомоћника који говори српски, немачки и мађарски. 2—3

В. БЕЧКЕРЕЧКА БАНАТСКА СРПСКА ЗАДРУГА ЗА ШТЕДЊУ И ПРЕДУЈАМ У ЛИКВИДАЦИЈИ.

Усљед закључка ликвидационог одбора од 15. (27.) априла т. г. држаће горе именована загруга своју

ГЛАВНУ СКУПШТИНУ

6. (18). маја 1879. у 3 сата после подне у задрузином локалу, на коју се позивају сви чланови који нису сбог обвеза напрам задруге тужени.

Ако се тог дана прописани број чланова неби скупио, одгађа се скупштина за **13. (25). мај 1879.**

ДНЕВНИ РЕД:

1. Извештај надзорног одбора преко испитани рачуна за 1878. г.
2. Да се донесе закључак у смотрењу продаје непокретности.
3. Предлог надзорника односно задругиних адвоката.
4. Извештај о стању парница.

У. В. Бечкереку 16. (28.) априла 1879.

1—3 **ЛИКВИДАЦИОНИ ОДБОР.**

Подписани потребује у својој шпецерајској трговини једног од млађих спомоћника, који може ома ступити. 5—6

Јован С. Мијић

у Митровици код „сунца“.

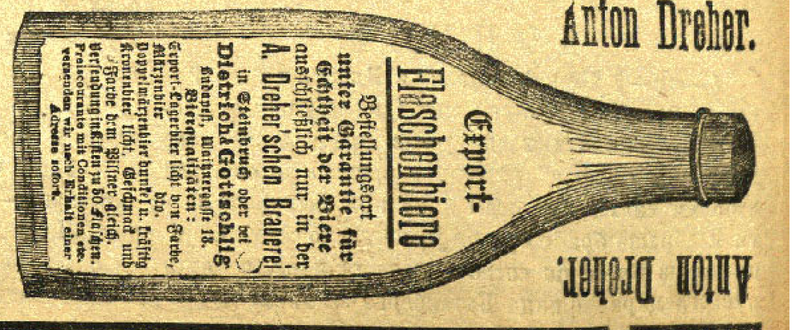

13—30

Одговорни уредник др. Милан Ђор — Издавалац „Задруга за срп. нар. штампарију. — Српска народна задружна штампарија.